

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

«Tromsødialekta e jo som den godteposen – Godt og blandet!»

En studie om hvilket forhold ulike aldersgrupper har til dialektendring i lys av bruken av nektingsadverbet

Marit Lockertsen

Masteroppgave i lektorutdanning 8–13, NOR-3982, våren 2022

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling	2
1.2	Videre struktur for arbeidet	3
2	Tromsø i det norske dialektlandskapet.....	5
2.1	Tromsø som regionhovedstad	6
2.2	Den «autentiske» tromsødialekten	7
2.3	Nektingsadverbet.....	8
2.3.1	Tidligere forskning på nektingsadverbet i Tromsø	9
3	Teoretisk rammeverk.....	11
3.1	Normer og endringer i talespråket.....	11
3.2	Alder som forklaringsfaktor for talemålsvariasjon	13
3.3	Kjønn som forklaringsfaktor for talemålsvariasjon	14
3.4	Språkideologier	16
4	Metode.....	19
4.1	Valg av metode.....	19
4.2	Sosiolingvistisk intervju som metode	19
4.2.1	Observatørens paradoks	20
4.3	Informantkriterier	20
4.4	Informantutvalg	21
4.5	Intervjuguide	23
4.5.1	Bruk av videoklipp i intervju	24
4.5.2	Bruk av spill i intervju.....	25
4.6	Gjennomføring av intervju	25
4.7	Oversikt over datamaterialet	27
4.8	Transkribering og koding	28
4.9	Forskningsetikk	29

5	Analyse.....	31
5.1	Variasjonsmønstre for nektingsadverbet i ulike aldersgrupper.....	31
5.2	Variasjonsmønstre for nektingsadverbet for ulike kjønn.....	32
5.3	Gruppe 1: Espen, Simen og Thomas.....	33
5.4	Gruppe 2: Elise, Katrine og Sara.....	36
5.5	Gruppe 3: Anne og Lars.....	39
5.6	Gruppe 4: Marie og Truls.....	41
5.7	Gruppe 5: Sofie og Peter.....	43
6	Drøfting av funn.....	47
6.1	Variasjonen mellom <i>ikke</i> og <i>ikkje</i> i ulike aldersgrupper og kjønnsategorien.....	47
6.2	Generelle ulikheter knyttet til alders- og kjønnsvariabelen.....	48
7	Avslutningskommentar og veien videre.....	55
	Referanseliste.....	57
	Vedlegg 1: Godkjennelse NSD.....	60
	Vedlegg 2: Informasjonsskriv til den yngre aldersgruppen.....	62
	Vedlegg 3: Informasjonsskriv til den eldre aldersgruppen.....	65
	Vedlegg 4: Intervjuguide til den yngre aldersgruppen.....	68
	Vedlegg 5: Intervjuguide til den eldre aldersgruppen.....	70

Tabelliste

Tabell 1: Oversikt over datamaterialet.....	27
Tabell 2: Bruken av nektingsadverbet hos aldersgruppene.....	31
Tabell 3: Bruken av nektingsadverbet hos begge kjønn.....	32
Tabell 4: Bruken av nektingsadverbet hos Espen, Simen og Thomas, samt hos intervjueren.....	34
Tabell 5: Bruken av nektingsadverbet hos Elise, Katrine og Sara, samt hos intervjueren.....	37
Tabell 6: Bruken av nektingsadverb hos Anne og Lars, samt hos intervjueren.....	39
Tabell 7: Bruken av nektingsadverbet hos Marie og Truls, samt hos intervjueren.....	42
Tabell 8: Bruken av nektingsadverbet hos Sofie og Peter, samt hos intervjueren.....	44

Figurliste

Figur 1: Utvikling av folketall i Tromsø 1972-2022.....	6
Figur 2: Kart over Tromsø og informantenes bosted	28

Sammendrag

I dette mastergradsprosjektet har jeg undersøkt *hvilket forhold ulike aldersgrupper har til dialektendring i lys av bruken av nektingsadverbet*. For å besvare problemstillingen, har jeg i tillegg formulert tre konkrete forskningsspørsmål. Informantene i denne studien består av 12 språkbrukere fra Tromsø. seks av dem er elever i alderen 17-18 år fra en videregående skole i Tromsø, der tre av dem er jenter og tre er gutter. De resterende seks er tromsøværingene mellom 50-65 år. Her er også halvparten av hvert kjønn.

Det første forskningsspørsmålet tar for seg aldersvariasjonen blant eldre og yngre talere fra Tromsø i bruken av nektingsadverbet. Mine funn tilsier at eldre oftere benytter *ikkje*, mens yngre talere benytter *ikke* i større grad. Det neste forskningsspørsmålet omhandler kjønnsvariabelen. I den yngre aldersgruppen finner jeg tydelige forskjeller: jentene benytter konsekvent *ikke*, mens guttene varierer mellom variantene. I den eldre aldersgruppen finner jeg tilsvarende funn. Da er mennene som kun benytter *ikkje*-varianten, mens damene varierer. Det siste forskningsspørsmålet omhandler informantene sine oppfatninger om Tromsø-dialekten i endring: *Hvilke oppfatninger har de ulike aldersgruppene til endring i dialekten?* Blant informantutvalget mitt finner man ulik bevissthet til dialektendringen. Jentegruppen fra videregående oppfatter ikke at Tromsø-dialekten er i en endringsprosess. De kommenterer at det norske språket blir påvirket av det engelske, men mener generelt at Tromsø-dialekten ikke blir påvirket av andre talemålsvarianter. Guttene fra videregående viser i større grad språklig bevissthet da de har en oppfatning om at Tromsø-dialekten er i endring. De påpeker blant annet økt mobilitet og engelsk som forklaringer. Alle informantene i den eldre aldersgruppen oppfatter også en endringsprosess i Tromsø-dialekten.

Forord

Først og fremst må jeg takke min veileder Åse Mette Johansen for all veiledning i forbindelse med denne avhandlinga. Jeg føler meg heldig som har hatt en veileder som har vært tilgjengelig døgnet rundt helt fram til innleveringsdagen. Takk for støtten og alle morsomme samtaler.

Den største takken går til informantene mine. Hvis dere ikke hadde delt deres meninger og tanker hadde det ikke blitt noen masteravhandling.

Alle mine medstudenter på Lesehuset har vært en uvurderlig støtte, både faglig og sosialt. Takk for alle gode samtaler, latter, tårer og faglig innputt. Skriveprosessen hadde blitt langt mer kjedelig uten dere.

Til sist må jeg rette en takk til min mamma. Takk for at du har stilt opp når som helst når jeg har hatt travle dager i skriveinnspurten. Jeg setter veldig stor pris på middagsservering, hundepass og alt som hører til. En stor klem til deg!

Marit Lockertsen

Tromsø, mai 2022

1 Innledning

«Tromsødialekta e jo som den godteposen – Godt og blandet!» er et utsagn jeg fikk fra en av informantene i denne oppgaven. Sitatet, som også er en del av tittelen på oppgaven, får være med på å introdusere hva oppgaven skal handle om: dialekten i Tromsø. Som sitatet tilsier, er det en oppfatning om at Tromsø-dialekten er i en endringsfase. Den blir «godt og blandet» da Tromsø er en by med mye inn- og utflytting. Ulike talemålsvarianter påvirker den gjeldende dialekten.

Høsten 2020 skrev jeg en semesteroppgave som omhandlet bruken av *ikke* og *ikkje* blant ungdomsskoleelever i Tromsø (Lockertsen, 2020). Dette forskningsprosjektet ble empirien til semesteroppgaven jeg skrev i et av emnene den høsten på universitetet. Jeg intervjuet åtte jenter som var en del av det Norrby og Håkansson (2015, s. 24) omtaler som et praksisfelleskap. De alle var elever på ulike ungdomsskoler i Tromsø, men brukte store deler av fritiden på samme hobby. Innenfor et praksisfelleskap tar en ofte like valg – da blant annet innenfor språkbruk. Jeg spurte de først generelle spørsmål, for å kunne ha nok datamateriale slik at jeg kunne telle bruken av nektingsadverbet. Avslutningsvis spurte jeg hver og en av informantene: Benytter du *ikke* eller *ikkje*? Her var det en av informantene som kom med utsagnet «Æ kunne aldri i livet sagt *ikkje*!», som overrasket meg. Før intervjuene hadde jeg en hypotese om at de unge jentene konsekvent brukte *ikke*, men at de kanskje ikke var så bevisste på hvilken variant de brukte. Jeg var og nysgjerrig på om de kom til å ha noen tydelige standpunkt knyttet til dialektendring. Det var ingen tvil om at dette var noe informantene mente noe om, som gjorde meg mer nysgjerrig til å undersøke flere tromsøværingers sine oppfatninger om Tromsø-dialekten og dens endringsprosess.

I løpet av lektorstudiet har jeg hatt flere emner innenfor språkdelen av nordisk. Her har jeg blant annet lært mye om språket som et sosialt fenomen. Hvordan man prater er noe av det mest personlige man viser utad, og det viser en stor del av identiteten din. Som Hårstad, Mæhlum og Ommeren (2021, s. 41) presiserer, så blir språk betegnet som et av hjelpemidlene vi bruker for å vise vår egen identitet. Det er i dag veldig vanlig å ha et nært forhold til sin egen dialekt fordi den ofte forteller hvor man kommer fra. Språkbruk er også noe som kan være basert på veldig bevisste valg. Dette erfarte jeg gjennom å utforske datamaterialet til semesteroppgaven høsten 2020. På bakgrunn av dette falt altså valget på å skrive en masteroppgave om nettopp Tromsø-dialekten.

Jeg er selv fra Tromsø og har bodd her hele livet. Gjennom oppveksten min i Tromsø har jeg erfart at dette er en innflytterby. Helt siden første klasse har det kommet nye elever i klassen fra andre byer i Norge, eller fra utlandet. Spesielt siden jeg startet på lektorstudie i 2017, hvor jeg var en av få fra Tromsø, har jeg tenkt på at Tromsø-dialekten blir utfordret av ulike dialekter. Hva tenker egentlig tromsøværingene om dette? Er de bekymret for utviklingen? Og er egentlig Tromsø-dialekten i en så stor endringsfase som jeg tror den er? Spørsmål som dette ønsker jeg å se nærmere på i min masteroppgave. Jeg valgte dermed å intervju informanter fra ulike plasser i Tromsø og var interessert i å høre deres meninger. Jeg ønsket også å videreutvikle semesteroppgaven jeg skrev i 2020, og dermed se nærmere på bruken av nektingsadverbet. Da jeg allerede hadde sett på bruken hos en yngre aldersgruppe, valgte jeg for masteroppgaven å sammenligne variablene alder og kjønn.

1.1 Problemstilling

I min oppgave ønsker jeg altså å forske på hvilke oppfatninger to ulike aldersgrupper har til at Tromsø-dialekten er i endring. Det er interessant å se om de ulike aldersgruppene har like oppfatninger, eller om de er uenige om den pågående endringsprosessen. Variasjonen i nektingsadverbet er også en viktig del av min oppgave. Den overordnede problemstillingen min blir dermed å *undersøke hvilket forhold ulike aldersgrupper har til dialektendring i lys av bruken av nektingsadverbet*. For å besvare problemstillingen, har jeg i tillegg formulert tre konkrete forskningsspørsmål:

1. Er det variasjon mellom eldre og yngre talere fra Tromsø i bruken av nektingsadverbet?
2. Er det variasjon mellom kjønn Tromsø i bruken av nektingsadverbet fra Tromsø?
3. Hvilke oppfatninger har de ulike aldersgruppene til endring i dialekten?

Det første spørsmålet ble det mest naturlige å stille, da jeg tidlig bestemte meg for å sammenligne aldersgrupper. En annen variabel som også kan være interessant å sammenligne opp mot hverandre er kjønn. I min oppgave blir det også spennende å se på om det er forskjeller på kjønn innenfor aldersgruppene. Det siste forskningsspørsmålet vil fokusere på oppfatninger de ulike aldersgruppene har til at det er en endring i dialekten. Har de ulike syn på endringen? Har de ulike forklaringer på hvorfor det skjer en endring?

1.2 Videre struktur for arbeidet

I min oppgave vil jeg først plassere Tromsø i det norske dialektlandskapet. I kapitlet vil jeg inkludere generell historikk om Tromsø som by, teori om den autentiske Tromsø-dialekten og tidligere forskning på nektingsadverbet. I *kapittel 3*, som er mitt teoretiske rammeverk, vil jeg først gi en innføring i ulike normer og endringer i talemålet. Deretter vil jeg se nærmere på hvordan variablene alder og kjønn kan påvirke talemålet. Datamaterialet mitt består av intervju med seks 17-18 åringer og seks voksne i alderen 50 til 65 år. I *kapittel 4* skal jeg begrunne mitt valg av metode og fortelle om rekrutteringen av informantene. Dette inkluderer hvilke krav jeg satt til informantene og intervjuguide til intervjuene. I resten av kapitlet vil jeg ta for meg hvordan innsamlingen ble gjennomført og etiske hensyn knyttet til prosjektet. Til sist vil jeg presentere en oversikt over datamaterialet. Strukturen satt i de tre forskningsspørsmålene følger jeg opp i *kapittel 5* og *6*, der jeg presenterer resultatene og drøfter de tre forskningsspørsmålene. Avslutningsvis vil jeg komme med en oppsummering, og plassere funnene mine i forskningen: På hvilken måte kan de bidra til noe, og hva kunne eventuelt vært forsket videre på?

2 Tromsø i det norske dialektlandskapet

Dialekter er noe som finnes i praktisk talt alle språk. Det er dermed ikke et særpreg for Norge å ha stor språkvariasjon. Likevel vil jeg å påstå at dialekt er viktig i Norge. Dialekter har både høy status generelt, og man kan bruke den dialekten man prater i alle mulige situasjoner, både formelle og uformelle. Norge er et langstrakt land rikt på ulike dialekter. Dialektene er knyttet til ulike geografiske områder. Dette defineres som regional språkvariasjon (Hanssen, 2010, s. 11). Likevel kan det være stor forskjeller på ulike dialekter innad i fylke- og kommunegrensene. Det kan være begrenset til en by, eller såpass spesifikt som en bydel. Som Hårstad og Opsahl (2013, s. 14) presiserer: språket er med på å skape og opprettholde sosiale kategorier og grenser. Dette viderefører Hårstad, Mæhlum og Ommeren (2021). De tar opp hvordan måten vi snakker eller skriver på sender ut signaler om hvem vi er og hvordan språkbruk kan uttrykke sosiokulturell tilhørighet (Hårstad et al. 2021, s. 11).

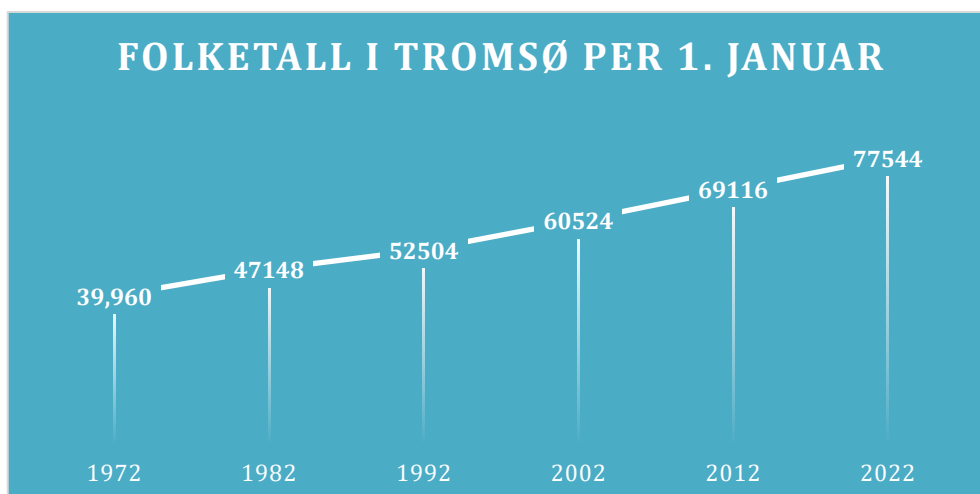
På 1800-tallet var det en todeling av Norges dialekter som var dominerte i dialektologien: østnorsk og vestnorsk. Norge ble altså delt på tvers med dialektene på Østlandet og i Trøndelag på den ene siden, Sørlandet, Vestlandet og Nord-Norge på den andre siden (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 28). Her ble inndelingsmåten basert på målmerkene jamvekt og tjukk l. Todelingen fikk mye kritikk mot århundrets slutt. Ville man under noen omstendigheter omtale det nordnorske som en del av vestnorsk? Trøndersk som østnorsk? En mer passende inndeling var å ta i bruk flere av målmerkene som kriterier. Dermed ble firedelingen som kom rundt midten av 1900-tallet den en mer passende praksis. Det er også den som i stor grad er gjeldende i dag. Et overordnet skille mellom dialekter har ut i fra de mange målmerkene blitt: østnorsk, trøndersk, vestnorsk og nordnorsk (Hansen, 2010, s. 11).

”Kommer du fra...? Det høres i hvert fall sånn ut!” er ikke en uvanlig start på en samtale i sosiale sammenkomster. Slike tendenser tyder på at de fleste nordmenn er veldig bevisste på både egen og andres dialekt og språktrekkene derunder. Å antyde at noen er fra en plass basert på hvordan de prater underbygger også at dialekt er tett knyttet med identitet. Å prate en dialekt som gjelder for et spesifikt område kan bygge på en tilhørighet til et sted. I dag er dialektene i en homogen endringsprosess. Ulike lokale språktrekk tenderer til å bli lagt vekk til fordel for mer regionale eller nasjonale varianter (Hårstad et al. 2021, s. 13).

2.1 Tromsø som regionhovedstad

I de to nordligste fylkene Nordland og Troms og Finnmark finner man den nordnorske dialekten. Det er en utbredd sannhet at det er forholdsvis lett å konstatere at noen prater den nordnorske dialekten, men det er kanskje ikke like lett å høre forskjeller innad i landsdelen? Høytone og gjennomgående fallende setningstone er blant kjennetegnene i det nordnorske talemålet (Hanssen, 2010, s. 187). I 1996 hevdet Jahr (1996, forord) at det nordnorske talemålet fremdeles var mindre forsket på enn talemål andre steder i landet. I *Nordnorske dialekter* samlet dermed han og medredaktør Skare dialektprøver fra hele Nord-Norge. Jeg vil i masterprosjektet ta utgangspunkt i kapittelet til Bull (1996) i boken for å omtale dialekten i Tromsø. Tromsø blir i mange sammenhenger sett på som hovedstaden i nord, selv om dette har vært debattert i lang tid. Blant annet har Bodø vært en konkurrent til tittelen. Dette kommer blant annet fram gjennom fotballverdenen, der fotballkamper mellom Bodø/Glimt - TIL går under kallenavnet «Slaget om Nord-Norge». I denne oppgaven forholder jeg meg til at Tromsø er regionhovedstaden i Nord-Norge. Dette er basert på det rike kulturlivet, studentlivet og arbeidslivet Tromsø har i forhold til andre byer i nord.

Helt siden Tromsø fikk bystatus i 1794 har byen hatt en kraftig ekspansjon (Bull, 1996, s. 175). Befolkningstallet øker hvert år, og som det fremkommer i *figur 1* har folketallet så og si doblet seg de siste 50 årene (Statistisk sentralbyrå, 2022).

Figur 1: Utvikling av folketall i Tromsø 1972-2022.

En naturlig konsekvens av en slik ekspansjon er et talemål i endring. Bull (1996, s. 175) omtaler Tromsø som en språklig smeltedigel. Mæhlum og Røynealand (2012, s. 117) påpeker at det mest

typiske en kan si om bymålet i Tromsø er at det i varierende grad inneholder en rekke bokmålsnære former. Det kommer tilstrømninger av folk fra hele landet til byen. Dette påvirker dialekten som er i Tromsø. Før var det kanskje også et mer tydelig skille mellom byen Tromsø og drabantbyene rundt. Motsetningen mellom det urbane og det rurale språklige sett er imidlertid ikke like stor som den en gang var (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 20). Her er nok både teknologien og hvordan mennesker kommuniserer med hverandre, en viktig årsak.

Bull (1996, s. 175) påpeker at barn og unge blander fort mellom dialekter. Elever som er ferdig på videregående skole andre steder i Nord-Norge, flytter kanskje til Tromsø for å starte studiehverdagen. Voksne som har stiftet familie er også mobile som aldri før. De som kommer til Tromsø, utfordrer og påvirker dermed varieteten som er eksisterende i byen.

2.2 Den «autentiske» tromsødialekten

Jeg skal forske på tromsødialekten, og et fokus blir naturligvis å se på hvordan den tradisjonelle tromsødialekten faktisk er. Dette henger i stor grad sammen med Sollid (2008) sin artikkel om *Autentisitet på nordnorsk*. Her tar hun opp hvordan autentisitet har en sammenheng med språklige valg. Hårstad (et al., 2021, s. 86) poengterer at autentisitet blir oppfattet som det som er språklig ekte og originalt, både i språkvitenskapen og av allmenheten. Autentisitet blir i denne sammenhengen sett på som noe ekte og troverdig (Sollid, 2008, s. 70). Filosofen Charles Taylor vektlegger den moralske betydningen av autentisitet. Et viktig aspekt er dermed valg knyttet til ens identitet. Her skiller Taylor mellom sterke og svake vurderinger. De svake tar for seg det mer overfladiske, mens de sterke handler i større grad om viktige beslutninger og identitetsvalg (Taylor, 1998, sitert av Sollid, 2008, s. 71). Sollid knytter de sterke vurderingene opp mot språkvalg. Hvis en tar et språkvalg som ikke går overens med ens identitet vil ikke dette være et autentisk språkvalg (Sollid, 2008, s. 71). Å være ekte og troverdig, også språklig sett, blir altså i høy grad sett på som noe positivt.

Sollid hevder at de som spør etter den ekte tromsødialekten, ikke mener det borgerskapet snakket, men den varieteten av dialekten som ble brukt av "buktarampen" og arbeiderklassen i Tromsø (Sollid, 2008, s. 72). «Buktarampen» er en gammel betegnelse som tar for seg de som er fra området nært Telegrafbukta i Tromsø. Sollid (2008) sin todeling henger i stor grad med hvordan Bull presenterer to bymålsvarianter i Tromsø (Bull, 1996, s. 176). Hun setter talemålet nord og sør i byen opp mot hverandre. På sørenden av øya pratet folk tradisjonelt sett mindre vulgært og «finere» enn de i nord. Sollid (2008) sine termer: borgerskap og «buktarampen» kan

man altså sidestille med Bull (1996) sine termer, henholdsvis: høystatusvarianten og det tradisjonelle bymålet. En slik todeling er ikke unik for Tromsø. Dette gjelder også både Bergen og Oslo (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 21). Et fellestrekk for todelingen er et skille mellom talemålet flesteparten av befolkningen bruker, og det få mennesker med høy status benytter seg av. Bull (1996, s. 176) bruker også Oslo som et eksempel, der man kan skille mellom øst og vest. Slike absolutte motsetninger finnes man ikke i dag, verken at man skille geografisk eller en så tydelig todeling av et talemålet (jf. f.eks. Bull, 1996; Hårstad & Opsahl, 2013).

Dialekten i Tromsø har også blitt delt inn i tre varianter (jf. f.eks. Sollid, 2014). Variantene blir omtalt som *tradisjonell tromsødialekt*, *lokalt riksmål* og *moderne tromsødialekt*. Den tradisjonelle blir sett på som den folkelige varianten som har oppstått under urbaniseringen. Dette omtaler Bull (1996) som det tradisjonelle bymålet. Lokalt riksmål er en variant som overklassen benytter. Bull (1996, s. 176) og Sollid (2014, s. 117) er enige om at dette er en variant som få benytter i dag. Den moderne tromsødialekten er en variant som har oppstått da Tromsø har hatt innflyttere fra ulike steder i inn- og utland. Da har talemålet blitt påvirket av språkbrukere med ulik bakgrunn, men også av ulik teknologisk innputt (Sollid, 2014, s. 117). Tredelingen som Sollid (2014) presenterer kommer jeg tilbake til i *kapittel 2.3.1*: tidligere forskning på nektingsadverbet.

Sollid (2008) stiller også spørsmål ved hvor mye dialekten kan endres uten av den blir uekte, og ikke lengre oppfattes som tromsødialekt. I hennes arbeid med informanter fra Tromsø var det ingen som karakteriserte sin dialekt som ekte tromsødialekt. De beskrev den heller som en moderne variant, en blanding og utvannet (Sollid, 2008, s. 73). Dette tyder på at det finnes en oppfattet ekte og autentisk tromsødialekt. Det blir interessant å se i min oppgave om det er noen av informantene som beskriver talemåten sin som den tradisjonelle tromsødialekten, både av de yngre og de eldre.

2.3 Nektingsadverbet

Som nevnt i innledningen har jeg skrevet om bruken av nektingsadverbet i Tromsø før. Ved å skrive semesteroppgaven ble jeg mer interessert, og fant dermed tidlig ut at jeg ønsket å gå videre fra det på masteroppgaven. Det ble tydelig for meg at folk er bevisste på denne endringa. Dette gjør det til et lett variabel å ha en samtale med informanter om – de vet ofte hvilken variant de bruker og har noen tanker om det. Det er i tillegg en diskret variabel som er lett å bemerke seg. Det er altså ingen tvil hvilken av variantene en informant bruker. I samtale med

informanter kan jeg også bruke variabelen som en inngangsbillett til å snakke om dialektendring.

I Troms fylke er det *ikkje*-varianten av nektingsadverbet som tradisjonelt sett har blitt brukt. Unntaket er i kommunene i det nordlige Troms: Storfjord, Lyngen, Skjervøy, Kåfjord, Nordreisa og Kvænangen. Her blir *ikke*-varianten brukt (Jahr & Skare, 1996, s. 56).

2.3.1 Tidligere forskning på nektingsadverbet i Tromsø

Det er gjort flere mindre og upubliserte studier ved UiT om bruken av *ikkje* og *ikke* i ungdomskretsene i Tromsø. Det er flere upubliserte studier om dette, som er oppsummert i Fiva (2016). I 1998 skreiv Berg en eksamen om dette, der ho undersøkte bruken av nektingsadverbet på to videregående skoler i byen. Hun hadde et informantutvalg på 19 elever fra Kongsbakken videregående skole, på øya, og 28 elever fra Tromsdalen videregående skole, som er på fastlandet. Resultatene viste at flere jenter enn gutter på begge skolene brukte *ikkje*. Generelt viste undersøkelsen likevel en uoverensstemmelse med den varianten av nektingsadverbet som opprinnelig var i Tromsø, *ikke*. Det var totalt 4 av informantene fra Tromsdalen som kun benyttet seg av *ikkje*, 6 som blandet mellom variantene, og 18 som kun benyttet seg av *ikke*. Blant informantene på Kongsbakken brukte kun en av dem *ikke*-varianten. 10 blandet, mens 8 sa kun *ikkje* (Fiva, 2016, s. 10).

Fire år senere undersøkte Ingebrigtsen samme fenomen på Grønnåsen ungdomsskole. Her ble endringsprosessen bekreftet. Av 17 informanter brukte kun to *ikkje*, mens åtte blandet, og syv brukte *ikke*-varianten. Nesten ti år etter forska Karlsen på det på nytt, igjen på en videregående skole (Fiva, 2016, s. 10). I motsetning til Berg, som fant ut at det var flere jenter som brukte den tradisjonelle formen, var det i Karlsen sin undersøkelse flest gutter som benyttet *ikkje*. Allerede under forskninga gjort i 1998 av Berg, ble det konstatert at det var et stort avvik fra den tradisjonelle forma av nektingsadverbet i Tromsø, som bare har blitt bekreftet av de senere undersøkelsene. Det er altså dokumentert at den yngre aldersgruppen i mye større grad bruker *ikke*-varianten.

Fiva så på dette fenomenet i masteroppgaven sin: *Æ snakke i alle fall ikke gammel tromsødialekt!* i 2016. Fiva sin studie hadde et ganske stort omfang av informanter. Det var totalt 74 informanter fra fire ulike ungdomsskoler i Tromsø: Sommerlyst, Langnes, Kroken og Storelva. Ho fant ut at *ikke* var det mest vanlige nektingsadverbet å bruke. Hun oppdaget heller ikke store forskjeller i bruken av nektingsadverbet mellom ungdommer på øya og ungdommer

på skolene på fastlandet og Kvaløya (Fiva, 2016, s. 83). I masteroppgaven fokuserte Fiva på ungdom mellom 13 og 15 år. Hun konkluderer med at det hadde vært interessant å se på hvilken variant av nektingsadverbet den eldre generasjonen bruker (Fiva, 2016, s. 86). Med å se på bruken av nektingsadverbet og språkbrukeres holdninger knyttet til dialekten i endring, vil en få innblikk både i variasjonsmønstre og bakgrunnen for dem. Fiva banet dermed en naturlig vei for min masteroppgave som tar for seg variasjonen i bruken av nektingsadverbet og holdninger knyttet til endringen i dialekten i to ulike generasjoner.

Innenfor Sollid (2014) sin beskrivelse av Tromsø-dialektens tre varianter viser hun også til at dialekt-variantene har ulik fasit på hvilken variant av nektingsadverbet man skal bruke. Innenfor den tradisjonelle tromsødialekten skal en benytte *ikkje*. Ved å anvende det lokale riksmålet vil det være korrekt å bruke *ikke*, mens den moderne tromsødialekten åpner opp for en variasjon mellom variantene. Sollid (2014, s. 119) omtaler en studie hun har gjennomført med 18 respondenter. I artikkelen kommenterer hun variasjonen knyttet til alder og kjønn. Informantutvalget består av seks yngre informanter og 12 voksne. I intervjuene benyttet den eldre aldersgruppen (31-83 år) seg av *ikkje*-varianten i 79 % av tilfellene. Den yngre aldersgruppen (18-20 år) brukte *ikke* 62,2 % av gangene (Sollid, 2014, s. 120). I undersøkelsen intervjuet hun 10 kvinner og 8 menn. Resultatene viser her at jenter i større grad foretrekker *ikkje*-varianten. De benytter den i 88,3 % av tilfellene. De mannlige informantene benytter også *ikkje* oftere, men prosenttallet er litt lavere: 69,9 %. Det blir interessant om mine resultat innenfor variabelen kjønn blir likt som nevnt ovenfor, eller om de vil samsvare i større grad med Berg (siteret i Fiva, 2016; Sollid, 2014) sine resultat knyttet til kjønn, der det er et høyere , antall *ikkje*-brukere blant menn.

3 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet tar jeg for meg teoretiske perspektiver som jeg mener er relevante for min undersøkelse. I forrige kapittel har jeg plassert Tromsø i det norske dialektlandskapet, sett nærmere på Tromsø-dialekten og introdusert tidligere forskning på bruken av nektingsadverbet i byen. Innledningsvis i dette kapitlet vil jeg se på generelle normer og endringer i talespråket. Da to av forskningsspørsmålene mine omhandler de sosiale variablene kjønn og alder, vil jeg også se på teorier som kan forklare ulikheter i talemålet ved hjelp av variablene. Til slutt vil jeg ta for meg termene språkholdninger og språkideologi. Mitt teoretiske rammeverk vil på den måten danne grunnlaget for drøftingen jeg vil ta for meg i *kapittel 6*.

3.1 Normer og endringer i talespråket

Norge har i lang tid blitt sett på som et inkluderende og likestilt dialektparadis, men undersøkelser de siste årene viser at det er knyttet høy prestisje til noen dialekter (Mæhlum & Røynealand, 2009; 2018; Mæhlum, 2011; Sollid, 2014 sitert av Sætermo & Sollid, 2021, s. 60). Før dialektbølgen på 70-tallet hadde den nordnorske dialekten lav status i landet. Etter dialektbølgen fikk slik stigmatisering en stopp (Sætermo & Sollid, 2021, s. 61). Siden den gang har de positive holdningene til dialekt blitt mer og mer framtrødende. Som nevnt ovenfor har Tromsø hatt en enorm byvekst de siste 50 årene, og dette medfører også mye språklig påvirkning. Byen har både et språklig og kulturelt mangfold da det er stor trafikk, både ut og inn av byen. Det er både innvandring fra utlandet, folk fra andre byer i Norge som har flyttet til Tromsø, men også gamle tromsøværingar som har vendt tilbake til byen.

I Norge har det i tillegg over lang tid foregått en urbaniseringsprosess, som fører til at folk fra bygdene flytter inn til byene. Tall fra Statistisk sentralbyrå (2021) viser til at antall bebodde i spredtbygde strøk har nedgang hvert år, og i 2021 var det hele 82,41% av befolkningen som var bosatt i tettsteder. Spesielt Tromsø har hatt en sterk urbaniseringstendens fra bygder både i nær omkrets og bygder lengre unna. Sammenfattet er det altså et vidt spekter av dialekter og ulike varianter av dialekter i Tromsø. Slike utviklingstendenser innebærer både språklig homogenisering og heterogenisering. Det kan både skape et større samhold blant brukere av en tradisjonell variant av en dialekt, at man ønsker å ikke la seg påvirke av andre. Homogeniseringen blir sterkere ved blant annet økt mobilisering og industrialiseringen. Som Hårstad og Opsahl (2013, s. 24) poengterer har hverdagslivet til mennesker blitt mer likt enn det var før. Man omringer seg av de samme impulsene på sosiale media uavhengig av bosted,

og man tar generelt ikke så ulike valg basert på hvor man befinner seg – Tromsø eller Oslo. Dette kommer blant annet til uttrykk i at en språklig todeling i en by ikke er like enkel å identifisere som før, som jeg gikk nærmere inn på i *kapittel 2.2*. På den andre siden skaper slik mobilitet også ulike sosiolekter og etnolekter som dermed fører til flere språklige ulikheter.

I 2010 kom Nesse og Sollid ut med artikkelen "Nordnorske bymål i et komparativt perspektiv". I artikkelen trekker de fram ulike prosesser som kan være pådrivere til språklige endringer. Nesse og Sollid (2010, s. 145) forklarer kompleksiteten til endringsprosessene ved hjelp av frømetaforen: «Når et nytt frø lander i engen, har det flere mulige utviklinger foran seg». Hva som skjer med det nye frøet er avhengig av mange ulike faktorer, både interne og eksterne. De presiserer også at noen kanskje er litt mer tilfeldige enn andre. Om det skjer en endring kan ikke bare knyttes til en spesifikk faktor, men har også en sammenheng med både tid og sted. Det er dermed ingen konstante og spesifikke faktorer som kan forklare språkendringer (Nesse & Sollid, 2010, s. 146). Det er dermed behov for flere modeller for å forklare fenomenet. Den første modellen går under navnet *urban regional diffusjon*. Den innebærer at språktrekk kan få fotfeste i en region, både i regionens bymål og bygdemål før det blir spredd videre til en annen region (Nesse & Sollid, 2010, s. 146). Hit kan man gruppere de fleste endringene som går ut på at språktrekket blir nærmere det østnorske. For Tromsø innebærer dette at språktrekk fra urbane Oslo, eksempelvis overgangen fra *ikkje* til *ikke*, får innpass i Tromsø. Avpalataliseringprosessen som foregår i Tromsø kan også forklares med blant annet denne modellen i bakhodet. Den andre modellen er lik i den forstand at det går ut på at et dialekttrekk sprer seg fra en større by eller tettsted til en mindre - *urban hierarkisk diffusjon* (Nesse & Sollid, 2010, s. 147). *Bølgemodellen* omhandler at et språktrekk sprer seg fra et regionsenter til de nærliggende dialektene (Nesse & Sollid, 2010, s. 147)

En annen modell som kan begrunne eksempelvis endringa fra *ikkje* til *ikke* er *nettverksmodellen*. Den innebærer at språkbrukere er åpne for nye impulser hos andre språkbrukere fra ulike sosiale nettverk (Nesse & Sollid, 2010, s. 149). I dag kan ungdom flytte på seg for å begynne på en spesifikk videregående skole eller et universitet. I studenttilværelsen kan man bli påvirket av språktrekk brukt av de man jobber eller studerer med, og fortsette å bruke trekkene når man vender tilbake.

I prosjektet mitt ser jeg mer spesifikt på endringen knyttet til nektingsadverbet i Tromsø, men jeg er også interessert i oppfatningene de to forskjellige aldersgruppene har til generelle endringer knyttet til dialekt. Med tanke på nektingsadverbet kan en mulig forklaring være

modellene *urban regional diffusjon* og *nettverksmodellen*. En overgang fra *ikkje* til *ikke* kan forklares med at den yngre generasjonen velger å snakke mer likt den østnorske dialekten. Ungdommer er også kanskje mer lettpåvirkelige enn de eldre. Den *urbane hierarkiske diffusjon* står også i samsvar med endringsprosessen rundt nektingsadverbet i Tromsø. Hvis man skulle forklart språkendringen basert på denne modellen, ville det naturlige vært at språktrekk fra for eksempel storbyen Oslo spredte seg til andre mindre byer, som da for eksempel Tromsø. Forklart med nektingsadverbet i fokus: *ikke*-varianten i Oslo får oppslutning hos andre byer i landet og sprer seg til regionhovedstaden i nord.

3.2 Alder som forklaringsfaktor for talemålsvariasjon

En viktig del av oppgaven min omhandler det å sammenligne to aldersgrupper sin bruk av blant annet nektingsadverbet. Det vil derfor være et naturlig valg i min oppgave å se på hvordan alder påvirker talemålsvariasjon. I følge Norrby og Håkansson (2015, s. 170) kan man studere språk og tid på to ulike måter. På den ene siden kan man tenke seg at språkbruken forandrer seg til mennesker over tid, altså ulik fra man er barn, til ungdom, til voksen. På den andre siden kan man se for seg at språkbrukere ikke forandrer talemåten over tid, altså at slik ungdom prater nå, vil de også prate når de blir eldre. Dette kan man knytte sammen med Sandøy (2008, s. 218) sine begreper livsfaseendring og aldersforskyving. Livsfaseendring tar for seg hvis du endrer språkbruken basert på livsfasen du er – altså at språkbruken forandrer seg over tid. Hvis man tar med seg språktrekk og talemåte selv om man vokser i alder foregår det en aldersforskyving.

Er variasjonen mellom *ikkje* og *ikke* et eksempel på variasjon spesifikk for ungdom og noe de kommer til å endre i løpet av livet, eller er det en pågående endringsprosess? En metode for å undersøke om dette faktisk er en pågående endringsprosess er ved en longitudinell metode. Dette definerer Norrby og Håkansson (2015, s. 170) som å studere språkbruken til de samme individene over tid. Da kan man sammenligne sett av datamateriale samla inn med et visst antall år mellom seg. Å studere språkbruk i *faktisk tid* kan være problematisk av flere årsaker. Mennesker er blant annet svært mobile og kan ha flyttet på seg flere ganger mellom språkprøvene, og dermed ha fått mye ulik språkpåvirkning. For å likevel kunne etablere informasjon om ulike språkfenomen over tid er det to måter man kan gjøre dette på. Den ene måten er gjennom trendundersøkelser. Da samler man inn data som noen andre kan forske videre på senere. Da kan vedkommende prøve å rekruttere et mest mulig likt informantutvalg, både ved for eksempel alder og kjønn, og sammenligne med tidligere data. Dette er likevel en tidkrevende prosess. Derfor kan man også studere språkendringer i *fiktiv tid*. Da sammenligner

man ulike aldersgrupper i samtid, og ut fra dette konkluderer man om det er en forandring eller ikke. I min undersøkelse studerer jeg endringer i fiktiv tid.

Det er viktig å ta i betraktning at det ofte er store forskjeller i språkbruk mellom aldersgrupper. Det er så store forskjeller at ungdomsspråk er blitt en egen term innenfor sosiolingvistikken. Hårstad og Opsahl (2013, s. 27) problematiserer denne termen, og tar opp utfordringer knyttet til å studere språklige endringer i fiktiv tid. Innenfor ulike aldersgrupper kan det oppstå helt egne språktrekk som språkbrukere legger fra seg når de flytter fra seg fra aldersgruppe til aldersgruppe. I praksis betyr dette at ulike funn, som man kan knytte til språkendringsprosesser, ikke vil stemme i faktisk tid. Termen *ungdomsspråk* ble introdusert på 1970-tallet (Hårstad & Opsahl, 2018, s. 28). Ungdommene er i en overgangsfase, og deres uforutsigbare språkvalg kan forklares blant annet ved usikkerhet rundt egen identitet. Ikke bare skal ungdom prøve å finne ut hvem de er, men de er også opptatt med å bryte grenser, gjøre motstand mot foreldrerollen og tøyne alle mulige regler. Hasund (2006, s. 24) forteller også at ungdom er de som er mest mottakelige for nye ord og uttrykk, deriblant engelske.

Sandøy (2008, s. 213) knytter sammen grupperinger som oftest oppstår i ungdomsalderen, med at det er nettopp derfor i denne aldersgruppen det oppstår flest språklige endringer i. Han trekker altså nettverksmodellen (Nesse & Sollid, 2010), som ble nevnt i *kapittel 3.1*, inn. Ungdom har tilknytning til ulike nettverk, på skolen, i klassen, på fritidshobbyer eller mer spesifikt i vennegjengen. Man prøver å vise tilknytning til de ulike nettverkene ved å tilpasse talemålet. Ungdom er i dag store deler av dagen avskjerma fra resten av samfunnet, og det blir derfor skapt en egen ungdomskultur.

3.3 Kjønn som forklaringsfaktor for talemålsvariasjon

I likhet med at geografisk tilhørighet, sosial bakgrunn og alder kan påvirke språkbruk, er også kjønn en faktor som kan spille en rolle. De mest kjente forklaringsfaktorene for kjønnsforskjeller innenfor språkbruk er *deficit-*, *dominance-* og *difference-* perspektivene. Dette har Bull (2021) oversatt til norsk som: mangelhypotesen, dominanshypotesen og forskjellshypotesen. Jeg vil heretter bruke hennes terminologi.

Mangelhypotesen tar utgangspunkt i at mannens språk er normen, og at kvinnen har vesentlige mangler (Bull, 2021, s. 5). Blant annet hevdet den danske lingvisten Otto Jespersen at kvinner tar mer konservative språkvalg enn menn. Kvinnene unngår i større grad blant annet banning og slang, har et mer begrenset ordforråd, bruker færre ord og tar sjeldnere i bruk ulike språklige

virkemidler. Han begrunnet språkforskjellene i stor grad med hvordan samfunnet var på den tiden, og da blant annet hvilken utdanningsnivå det var vanlig at de ulike kjønnene hadde (Bull, 2021, s. 6). Denne hypotesen gjenspeiler i stor grad samtiden den ble presentert.

Dominanshypotesen kan sees som en motsetning til mangelhypotesen, fordi den tar utgangspunkt i at maktrelasjonen mellom de to kjønnene påvirker språkbruken. Kvinner og menn har forskjellige posisjoner i samfunnet, og derfor er talemålet deres også forskjellige. De har ofte blitt oppdratt med ulike formål, og har også tatt ulike veier i skolegang og arbeidslivet. Normen var at kvinnene skulle være hjemmeværende, mens mennene ble oppdratt til å jobbe for familien. Som Bull (2021, s. 7) poengterer: kvinner hadde ikke den samme posisjonen i samfunnet som menn, og kunne bruke språket som et hjelpemiddel for å etablere seg i en samtale og øke sosial mobilitet. De kunne altså uttrykke prestisje gjennom språk, mens mennene ikke behøvde dette, da de hadde en naturlig høy sosial status.

Forskjellshypotesen begrunner variasjonen i talemålet med: Kvinner og menn tilhører ulike kulturer og derfor også har ulik i språkbruk. Her er Bull inspirert av Tannen (1990 sitert av Bull, 2021, s. 7) sin forklaring på hypotesen. Tannen sier forskjellen oppstår allerede i barndommen. Som barn er man ofte mye sammen med eget kjønn. I motsetning til de andre teoriene er altså ikke talemålsvariasjonen mellom kjønn et resultat av ulike maktposisjoner i samfunnet, den oppstår bare naturlig når kvinner og menn oppholder seg på ulike steder og er oftest i samtaler med eget kjønn.

I dag er situasjonen en annen: Kvinner og menn er mer likestilte i samfunnet, og det som før var et tydelig skille mellom kjønn er mer flytende. I min studie har jeg likevel valgt å se på kjønn som dikotomisk da jeg bruker kjønn som en variabel. Flere studier viser til ulike former for talemålsvariasjon på bakgrunn av kjønn, blant annet at kvinner oftere endrer talemålet sitt enn menn. Kvinner viser også tendenser til å orientere seg mot et mer standardnært talemål (Mæhlum, 2008, s. 120). Det vil si at dialekt-kjennetegn som er i det bokmålsnære talemålet blir mer og mer framtreddende i repertoaret til kvinner. I et talemål som er nært bokmål, vil formen på nektingsadverbet være *ikke*. At kvinner kan være språklige innovatører, blir også aktualisert av Bull (2021, s. 6). Labov presenterer en teori for hvordan kjønnsforskjellene oppstår: Det er kvinner som i større grad står i spissen for endringene, både endringer som nærmer seg, og bryter, med standarden (Mæhlum, 2008, s. 120). Norrby og Håkansson (2015, s. 133) tar også opp kjønnsparadokset. I en undersøkelse av Labov ble det konstatert at kvinner hadde større sannsynlighet for å bruke former som uttrykte prestisje, men også nye spåtrekk

som spredte seg og var i ferd med å etableres. En forklaring på dette paradokset kan henge sammen med de tre hypotesene presentert av Bull (2021). Kvinner bruker ofte et språk som skal uttrykke prestisje (Sandøy, 2008, s. 215). I min oppgave har jeg blitt det interessant å se om jeg kan kategorisere ulikhetene basert på kjønn eller ikke. Jeg har derfor valgt å ha med like mange av hvert kjønn i hver aldersgruppe, dette presenteres nærmere i *kapittel 4.7*.

Det er ved flere tilfeller forsket på kjønnsforskjeller og språkendring, deriblant i Jacobsen (2015) sin masteroppgave: *Vi ungdomma sir jo sånn /f/ i stedet for /ç/: Ei sosiolingvistisk sammenligning av fonemutviklinga av /ç/ og /f/ i Tromsø og Trondheim*. Her forsket hun altså på fonemutviklinga av /ç/ og /f/ i både Trondheim og Tromsø. I Tromsø så hun mer konkret på to ungdomsskoler: Kvaløysletta og Grønnåsen. Før undersøkelsen hadde hun en hypotese om at jentene ville ha et større fonemsammenfall enn guttene. I oppgaven kan man se at generelt i både Tromsø og Trondheim er det jentene som er de som i størst grad holder på tradisjonell uttale, mens guttene ser ut til å være pådrivere i endringsprosessen. Det er både flere jenter som bruker den tradisjonelle varianten, /ç/, og flere gutter som benytter seg av /f/. Funnene til Jacobsen viser at av jentene var det kun 21.7% som brukte /f/ i stedet for /ç/, mens det var 31.5% av guttene som gjorde det. Det er både flere jenter som bruker den tradisjonelle varianten, /ç/, og flere gutter som benytter seg av /f/. Hun konkluderer med at guttene oftere har et fonemsammenfall, mens jentene benytter seg av den tradisjonelle varianten i større grad. Det er altså tydelige kjønnsforskjeller. Funnene til Jacobsen stemmer altså med tanke på teorien om at jenter er pådrivere i endringsprosesser som går i retning av prestisje, da det ikke er knyttet prestisje til å ha fonemsammenfall. I mitt tilfelle kan jeg forvente at jenter i større grad sier *ikke* enn *ikkje* fordi det er mer prestisjefyllt.

3.4 Språkideologier

Før man skal møte andre mennesker, tar man ulike valg: Hva skal man på seg? Er man den stille eller pratsomme i gruppen? Hva skal vi gjøre? Alt dette avhenger av hvem vi skal møte. På denne måten er språk også et sosialt fenomen: Hvilke språkvalg skal man ta? Slike valg kan både være situasjons- eller stedsbetinget, eller handle om hvem man skal møte. «En gitt måte å bruke språk på blir kjent som noens måte å bruke språk på» (Hårstad, et al., 2021, s. 39). Dette utsagnet forklarer tydelig hvordan språk et er sosialt fenomen. Det dannes implisitte regler for hvordan man skal snakke i ulike sosiale settinger, men man må også tilpasse talemålet sitt basert på kontekst og bestemte sosiale grupper. Dette defineres som menneske sine språklige register (Hårstad, et al., 2021, s. 39). Det er viktig å presisere at selv om det er allment at språk endrer

seg, så er det ikke slik at språket endrer seg uten mennesker som pådrivere. Vi mennesker forandrer språket kontinuerlig uten at valgene nødvendigvis er spesielt overveide. Valgene vi tar er spontane basert på foregående respons fra dem vi samhandler med.

I min oppgave tar jeg for meg i hvilken grad ulike aldersgrupper oppfatter en endring i dialekt. Dette kan man knytte opp mot termene *språkholdninger* og *språkideologi*. Hårstad (et al., 2021, s. 45) definerer dem slik: Språkideologier inkluderer generelle oppfatninger om språk sammenhengen mellom språk og ulike sosiale eller kulturelle koblinger. Holdninger er derimot hvilke tanker man har om språk, er heller mer tilstede i den daglige samtalen. Både holdninger og språkideologier er med på å påvirke språket og da også dialekter i endring, og er med på å skape de implisitte reglene og normene.

I min oppgave vil jeg fokusere på språkideologi da Hårstad (et al., 2021, s. 61) presiserer at blant annet standardisering stammer fra språkideologier. I talespråket er det flere normer som regulerer og styrer språkbruken (Mæhlum, 2008, s. 90). Det er blant annet en etablert stereotypi der forholdet mellom talemål og prestisje er viktig. Ifølge stereotypien kan man bli plassert i bås med lavstatusgrupper dersom man snakker sin egen dialekt. Mæhlum (2008, s. 99) argumenter også for en kobling mellom å prate et bokmålsnært talemål, kanskje særlig på Østlandet, med høy sosial status. Denne stereotypien kan man koble sammen med standardisering som en forklaring på generelle endringer i språk. I Norge er det ikke et vedtatt standardtalemål. Selv om det ikke er noen spesifikk dialekt som har fått en slik status i landet, er det rimelig å anta at språkbrukere alltid har hatt meninger om sitt eget talemål og talemålene rundt seg (Hårstad, et al., 2021, s. 60). Det har alltid eksistert en viss form for rangering, der noen dialekter blir rangert som «stygge» og noen som «finere» eller «bedre». Dette stammer helt tilbake til på 1600-tallet da man ønsket å komme til en enighet om hva som var rett språkbruk, i første omgang skriftlig. På denne tiden ble maktbalansen i samfunnet tydeliggjort, da språkbruken til de med høy sosial status og makt i samfunnet ble stemplet som korrekt, mens måten underklassen skrev og talte var «feil» (Hårstad, et al., 2021, s. 61). Radiospråket var også med å tydeliggjøre at det fantes en uoffisiell rett talemåte, siden det var den bokmålsnære talemåten som ble dominerende i radioen, og sett på det som det mest rette og mest normale (Hårstad, et al., 2021, s. 73).

I nyere tid viser forskning at oppfatninger om et standardtalemål kan være en forklaringsfaktor til ulike endringsprosesser som omhandler dialekter (Hårstad, et al., 2021, s. 79). Det e likevel

omdiskutert da det som nevnt ovenfor ikke er et offisielt standardtalemål. I Hårstad (2010) eksemplifiserer han to ulike språkendringer som kan forklares som standardisering. Studien viser at ungdom benytter seg av *kommer* istedenfor den tradisjonelle formen *kjæm*, og den tradisjonelle apokope-formen av å være, *å vær*, også har nedgang. Hårstad (et al., 2021, s. 81) presiserer også at selv om ulike språkendringer ikke resulterer i en standardisering, kan likevel selve endringsprosessen være påvirket av standardisering. Her kommer de med et eksempel: en endring fra *flaskå* til *flaska* i Nordmøre-dialekten er et resultat av standardspråkideologier, men resultatet blir ikke likt et bokmålsnært talemål (*flasker*).

I likhet med at det finnes oppfatninger om et standardtalemål, blir talemål også beskrevet med de folkelingvistiske termene *brei*, *fin* og *pen*. Dialekter blir da plassert på et spekter med bredt og fint som to ytterpunkter (Hårstad, et al., 2021, s. 65). I midten finner man da et nullpunkt med et standardtalemål som verken er for *bredt* eller for *fint*. Termene har eksistert hos språkbrukere i lang tid. Å definere et talemål som *bredt* har vært en praksis helt siden 1500-tallet (Hårstad, et al., 2021, s. 65). Hva noen definerer som *bredt*, trenger ikke nødvendigvis å være en allmenn oppfatning. Man kan ha ulike synspunkter om hvilken språkbruk som er på endene av skalaen. I likhet med blant annet klesstil og hårfrisyrer er det forbrukerne som kontinuerlig definerer og bestemmer hvem som har den *fineste* dialekten. Hårstad (et al., 2021, s. 65) presiserer at det likevel samsvarer i stor grad med talemålet som allment blir sett på som standardtalemål.

4 Metode

I dette kapitlet vil jeg presentere og drøfte mine metodiske valg. Jeg starter med den metodiske tilnærminga jeg har valgt, og forklarer hvilke vurderinger jeg tok før jeg skulle samle inn data, og hvordan jeg gjennomførte datainnsamlinga. Jeg forklarer deretter etterarbeidet knyttet til intervjuene, eksempelvis transkribering og koding. Avslutningsvis vil jeg ta for meg de etiske hensynene knyttet til prosjektet og presentere en generell oversikt over datamaterialet.

Det benyttes både kvantitative og kvalitative metoder innenfor sosiolingvistikken. I flere sammenhenger blir det kvantitative og kvalitative sett på som motsetninger, og at man velger en av tilnærmingene. Det lar seg likevel ikke alltid gjøre i praksis, og trenger ikke å bli sett på som et ideal innenfor sosiolingvistikken. En bør derfor se på de to metodene som to ytterpunkt på en skala (Hårstad, Lohndal & Mæhlum, 2017, s. 53). I min oppgave blir det mest naturlig med en kvalitativ tilnærming da jeg har valgt å se nærmere på individnivå, men en kvantitativ dimensjon da jeg teller bruken av nektingsadverbet.

4.1 Valg av metode

Som nevnt tidligere er det konstatert at nektingsadverbet er i stor grad på vei inn i en endringsprosess fra *ikkje* til *ikke* i Tromsø. Det som blir spennende er å få høre hva de forskjellige aldersgruppene synes om endringen. Det blir også interessant å få et innblikk i om endringen også skjer i den eldre generasjonen. For å finne ut av problemstillingen min er det mest hensiktsmessige å gjennomføre et intervju. Ved analyseringen av intervju vil jeg både kunne telle antall *ikke* og *ikkje*, men også kunne høre deres refleksjoner rundt endringsprosessen. Fokuset mitt er på den kvalitative siden jeg gjennom analyseringen av intervjuet vil få en dypere innsikt på individnivå. Dette er statistisk sett ikke-generaliserbare resultat, men gjennom forskningen mi vil man få en innsikt i ulike informanter sin mening om endringsprosessen. Det er også en kvantitativ dimensjon i undersøkelsen, da jeg skal telle antall *ikke* og *ikkje*.

4.2 Sosiolingvistisk intervju som metode

Neteland (2020, s. 51) mener at det er hensiktsmessig å bruke intervju som metode hvis man ønsker å få innblikk i noens refleksjoner, kunnskaper og holdninger til et tema. Videre poengterer hun at intervju også er godt egnet når man ønsker å analysere dialektbruk. I mitt intervju er jeg både opptatt av den kvantitative, å observere hvilket variant av nektingsadverbet

informanten bruker, men jeg er også opptatt av det kvalitative, selve innholdet i intervjusekvensen. Under det kvalitative intervjuet er man interessert i å finne mening, fortolke og forstå hva personer mener med det han eller hun sier (Neteland, 2020, s. 52). I følge Neteland (2020, s. 56) anbefales studenter i stor grad å bruke opptaksutstyr under intervju for å få en mest mulig presis gjenfortelling. Ved å ta opptak av intervju kan jeg høre på intervjuet flere ganger og få en større og mer presis forståelse av det informanten har sagt. Dessuten kan man glemme helt vesentlige elementer hvis man bare tar notater underveis.

4.2.1 Observatørens paradoks

Sosiolingvistene har tradisjonelt vært opptatt av å forske på det ekte og rene språket. Det er dermed ikke helt ideelt for en språkforsker å forske på språkbruk når vedkommende vet at de blir observert. Det ideelle hadde vært hvis informantene ikke visste det ble tatt opptak eller skrevet ned hva de sa. En slik løsning blir problematisk av juridiske grunner da man er nødt til å ta i vareta personvern. Det hadde derimot vært den optimale løsningen på det som Labov kaller observatørens paradoks (Hårstad et al., 2017, s. 160). En intervjusituasjon kan fort bli sett på som noe formelt, som kan få konsekvenser for språket til informantene. De kan tenke over hvordan de formulerer seg, eller hvilke ord eller fraser de bruker. Det kan være problematisk når det nettopp er det naturlige talemålet man er ute etter i forskningen sin. Som intervjuer må jeg altså tenke over viktigheten av å skape en mest mulig naturlig setting der informanten ikke i så stor grad er bevisst på at hen er en informant.

4.3 Informantkriterier

Datamaterialet mitt består av intervjuer med 12 informanter fra Tromsø. Seks av dem er ungdommer i alderen 17-18 år mens de resterende er voksne mellom 50 og 65 år. I forkant av datainnsamlingen måtte jeg ta stilling til hvilke krav jeg skulle sette til informantene. Da diskuterte jeg, i samråd med veileder, ulike løsninger: skulle jeg kun intervju informantene fra selve øya i Tromsø? Måtte de da ha vokst opp der i tillegg? Og i så fall: hvordan skulle jeg rekruttere disse informantene? Som nevnt i *kapittel 2.2* er det nødvendigvis ikke lett å finne noen som omtaler sin egen dialekt som den autentiske tromsødialekten. Slike krav har også i senere tid fått mye kritikk. Hårstad forteller om hvordan den ideelle informanten ble presentert: det skulle være en person som ikke hadde fått språklig påvirkning utenfra (Hårstad et al., 2017, s. 162). Dette kan bli problematisk siden mennesker i dag er svært mobile, og flytter lett på seg. Det har i nyere tid blitt mer akseptert med et mer inkluderende informantutvalg (Hårstad et al., 2017, s. 163).

I dag er det ikke nødvendigvis kun en riktig framstilling av tromsødialekten, og dette er jo også et viktig tema i oppgaven min. Jeg fant derfor ut at jeg kun skulle ha to kriterier for hver av aldersgruppene. Det ene kriteriet er likt for begge aldersgrupper: Informanten må selv hevde at hen er konsekvent bruker av tromsødialekten. For den yngre aldersgruppen satt jeg et kriterium om at de måtte være født og oppvokst i Tromsø. Jeg valgte å ikke spesifisere plass (eksempelvis fastlandet, Kvaløya eller selve Tromsøya). En av grunnene til at jeg ikke valgte å spesifisere det var at jeg ønsket å gjennomføre intervjuene under praksisperioden, og jeg ikke kunne bestemme hvilken skole jeg havnet på. Jeg valgte heller ikke å inkludere et krav om at foreldrene til informantene også måtte ha vært oppvokst i byen. Da jeg skulle rekruttere informanter i den eldre aldersgruppen merket jeg at det ikke var like lett å finne informanter som hadde bodd i Tromsø hele livet. Da valgte jeg å sette dette kriteriet: informanten måtte være født og hatt oppveksten sin i Tromsø kommune.

4.4 Informantutvalg

Problemstillingen og forskningsspørsmålene mine stiller i stor grad krav til hvilke informanter jeg kan bruke. I utgangspunktet hadde jeg tenkt å ha flere informanter. Dette lot seg dessverre ikke gjøre på grunn av koronaepidemien. Dagene før avtalt intervjutidspunkt ble det hjemmeskole, og jeg måtte i lang tid utsette intervjuene. Jeg fant dermed ut at det var mest hensiktsmessig å kutte ned antall informanter for å rekke å gå gjennom alle intervjuene. Det var også flere av de interesserte i den voksne informantgruppen som ikke ønsket å møtes fysisk av diverse årsaker. Et intervju der man ønsker å få innblikk i holdninger og personlige meninger ønsket jeg ikke å ta digitalt over Teams eller Zoom. Dermed valgte jeg å korte ned informantutvalget mitt i den voksne gruppen til å bli det samme som gruppen fra videregående skole.

For det første ønsker jeg å se på oppfatninger om holdninger knyttet til både den eldre, men også den yngre generasjonen. Basert på dette måtte jeg ta et valg om hvilke aldersgrupper jeg ønsket å se på. Den yngre gruppen er elever på en videregående skole. Dette ble også det mest praktiske valget, siden jeg da kunne gjennomføre intervjuene i løpet av praksisperioden på lektorutdanningen. Praksisen på siste året er tiltenkt å kunne brukes til nettopp dette – å samle inn data til masteroppgaven. Jeg fikk gjennomføre praksisperioden, og da også datainnsamlingen, på en videregående skole i Tromsø. Da praksisen er relativt kort (5 dager) startet jeg rekrutteringen allerede den første dagen. Jeg delte ut informasjonsskrivet (*vedlegg 2*) til alle i klassen. Da gjenfortalte jeg store deler av skrivet. Jeg sa jeg ønsket å intervju tre jenter

og tre gutter, og håpte at det var noen frivillige som kunne melde seg til dette. Jeg sa at jeg ønsket å ha en uformell gruppesamtale, og at de ikke ble spurt om noe de kom til å synes ble vanskelig å svare på, verken i form av mangel på kunnskap eller eksempelvis religiøse spørsmål. Jeg informerte de også om at det kun kom til å være meg som skulle høre gjennom intervjuet i etterkant, og at samtalen ble konfidensiell mellom oss.

Jeg ønsket deretter å se på godt voksne i den neste kategorien. Her falt valget på å sette et kriterium for at de måtte være over 50 år. Da jeg skulle rekruttere informanter i denne aldersgruppen brukte jeg mitt eget nettverk ved å spørre både nære og bekjente av meg. I likhet med den yngre informantgruppen delte jeg ut informasjonsskrivet (*vedlegg 3*) og forsikret de om at personopplysningene deres skulle vernes. Jeg spurte da voksne som jeg tidligere hadde hatt samtaler om Tromsø-dialekten med, da jeg visste at de hadde en oppfatning om endringsprosessen i dialekten. Jeg valgte også voksne som jeg visste kom til å prate under intervjuet. Dette omtaler Norrby & Nilsson som et ikke-tilfeldig utvalg (2015, s. 40-41). Det kan både være negative og positive sider ved å bruke informanter man har et forhold til fra før av. En av baksidene er at informantutvalget kan bli ensidig: jeg har valgt ut informanter som alle kjenner til hverandre, ergo språkbruken deres kan være lik da de blir påvirket av hverandre. Jeg kunne og hatt en annen spredning utover Tromsø ved å ikke velge informanter fra eget nettverk, da mine informanter er fra hele Tromsø (se *figur 2*). Det kunne for eksempel vært interessant å bare forske på tromsøværingene fra selve øya, eller også inkludere eldre informanter fra Kvaløya da jeg har mine yngre informanter derifra.

Jeg valgte å gjennomføre gruppeintervjuer med den yngre informantgruppen. Fordelen med dette er at intervjupersonene ikke bare samtaler med meg, men også med hverandre. De kan også være med på å utfordre hverandre sine holdninger og meninger (Neteland, 2020, s. 56). Min oppfatning før datainnsamlingen var at de eldre nok har et mer bevisst forhold til dialekter, og kommer med flere synspunkter og innvendinger av seg selv. Det passer dermed bedre å gjennomføre en-til-en intervju i denne aldersgruppen. Elever på videregående er kanskje ikke like bevisste på deres egne meninger knyttet til dialekter, og en det kan dermed være en fordel å la elevene få diskutere problemstillingen i lag. En negativ konsekvens av å la elevene styre samtalen selv på en slik måte er at det kan være en eller flere elever som tar styringen på intervjusituasjonen. De kan da påvirke de andre informantene med sine egne meninger og tanker, og dermed skape en ”gruppetankegang”. Hvis en slik situasjon oppstår, kan informantene holde igjen meninger som de kanskje ikke oppfatter som allment akseptable. Neteland (2020, s. 56) presiserer også at det kan være lurt å bruke gruppeintervju som praksis

med barn. Dette er fordi barn føler det er tryggere å være sammen med flere på samme alder, som de kjenner fra før av. Dette mener jeg i stor grad også kan være relevant for hvordan elever på videregående føler. For informantene er jeg en fremmed person, og for å skape en trygghet kan det være fint å ha en venninne eller kompis å støtte seg på.

Antall intervjupersoner og lengde på intervju må være hensiktsmessig i forhold til problemstillingen. Det interessante i oppgaven blir å få et innblikk i ulike tromsøværingers sine oppfatninger om endringer. Jeg har derfor valgt å rekruttere seks i hver informantgruppe. Da et av mine forskningsspørsmål omhandler kjønnsvariabelen, blir det ideelle å ha tre av hvert kjønn i hver gruppe i tillegg. Problemstillingen legger opp til at jeg til en viss grad skal gå i dybden på et tema, jeg valgte derfor å ha et intervjuomfang på inntil 30 minutt. Det er mer hensiktsmessig å bruke lengre tid på færre informanter, enn kort tid på flere informanter med tanke på problemstillingen. Oversikt over datamaterialet er på *kapittel 4.7*.

4.5 Intervjuguide

Et av de viktigste momentene å tenke på før gjennomføring av intervju er spørsmålene man skal stille. Under konstruering av spørsmål er det viktig å tenke på: Vil disse spørsmålene hjelpe meg å få et svar på problemstillinga? Problemstillinger er i stor grad bygd opp av et akademisk fagspråk, og det er derfor viktig å omformulere seg til et mer hverdagslig språk som alle informanter kan forstå og svare på (Neteland, 2020, s. 58). Det er også viktig å tenke på hvordan man formulerer spørsmålene. Lukka spørsmål, spørsmål man enten svarer ja eller nei på, vil man unngå (Neteland, 2020, s. 59). For eksempel er det ikke lurt å stille spørsmål som: ”Hadde du en fin barndom i Tromsø?” Det er mye mer hensiktsmessig å stille åpne spørsmål som faktisk vil skape en samtale mellom meg og informanten, eller blant informantene. Til den eldre gruppen stilte jeg spørsmål som: «Kan du fortelle en historie fra barndommen din i Tromsø?» og om informantene kunne fortelle om på hvordan måte de synes Tromsø hadde forandret seg siden de var ung. En må samtidig finne en balansegang, og ikke stille for åpne spørsmål. Dette kan skape et rotete intervju som kanskje ikke er behjelpelig med å finne et svar på problemstillinga.

Intervjuguiden min er strukturert på en slik måte at det kalles et traktintervju (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 162). Både i intervju med den eldre og den yngre aldersgruppen starter jeg med å stille åpne spørsmål. Blant annet gir jeg de videregående elevene en case: ”Du får besøk av en venn på din egen alder som ikke bor i Tromsø. Hvordan hadde en helg sett ut for dere?

Hadde det vært noen forskjell på sommer/vinter?” De voksne får også spørsmål knyttet til Tromsø, men med et litt annet fokus: ”Hva er ditt første barndomsminne?” Formålet med den første delen av intervjuet er i all hovedsak å få informantene til å snakke, slik at jeg får hørt talemålet deres mest mulig. Jeg har også et ønske om at de skal være komfortable i intervjueskivens. Deretter snevrer jeg meg gradvis inn på essensen ved intervjuet. De tre siste spørsmålene avslører jeg mer hva intervjuet mitt handler om. Her spør jeg spesifikt informantene om de sier *ikke* eller *ikkje*, hva de tenker om at variabelen er under forandring, og hva de tenker om at generelt tromsødialekten forandrer seg. Jeg har altså utformet to ulike intervjuguider: en for den yngre aldersgruppen og en for den eldre aldersgruppen, henholdsvis *vedlegg 4* og *5*.

4.5.1 Bruk av videoklipp i intervju

Ved gjennomføring av intervju var jeg usikker på hvordan jeg skulle innlede en samtale om Tromsø-dialekten. Skulle jeg be dem tenke over hvordan en stereotypisk tromsøværing snakker? Det mest praktiske ble dermed å faktisk la de få høre noen tromsøværing prate. Jeg har blant annet sett at Rimestad (2012) brukte taleopptak i undersøkelse av ungdommers holdninger til dialekter. Min oppfatning er at mennesker lettere fokuserer hvis det både er lyd og bilde, i hvert fall videregåendelever, og jeg valgte derfor å bruke videoklipp som en inngang til samtalen.

I intervjuene viste jeg to videoklipp til informantene. Det er to korte videoklipp som viser hvordan to ulike aldersgrupper fra Tromsø snakker. Det første klippet er hentet fra NRK-serien *Kamp*¹. Dokumentaren tar for seg fotballaget SIF (Stakkevollan idrettsforening) i Tromsø. I klippet har to av ungguttene i serien en samtale der de snakker om å slutte på fotball. Grunnen til at jeg valgte akkurat dette klippet var at de brukte *ikke*-varianten av nektingsadverbet. Det andre klippet er hentet fra en NRK-serie, *Lunsj*². I denne dokumentarserien møter vi ulike tromsøværing på deres arbeidsplass. Vi møter blant annet studenter, lærere, Remiks-ansatte og bilselgere. I serien får de ulike problemstillinger eller spørsmål som de diskuterer i lunsjen sin. I serien fokuserer jeg på hvordan gruppen de kaller «Pensjonistene» prater. De bruker *ikkje*-varianten av nektingsadverbet. En viktig grunn til at jeg ønsket å vise informantene videoklipp var å få de mer engasjerte. Man kan ikke bare anta at alle er like bevisste til dialekt. Jeg kunne

¹ Sesong 1, episode 5, 05:15-06:25

² Sesong 1, episode 6, 09:50-10:45

heller ikke anta at informantene jeg plukket ut har en mening om at Tromsø-dialekten er i endring, eller at de i de hele tatt har tenkt over typiske trekk for dialekten. Ved bruk av video fikk informantene konkrete eksempel å ta utgangspunkt i. Dette tenkte jeg i hvert fall var viktig for den yngre aldersgruppen, og visste dermed de videoklippene to ganger rett etter hverandre.

4.5.2 Bruk av spill i intervju

I intervjuguiden til den yngre aldersgruppen (*vedlegg 4*) kan man se at jeg har brukt *Alias* som en start på intervjuet. I *Alias* er formålet å forklare et ord til medspillerne uten å bruke selve ordet. Da kan man ta i bruk motsetninger, synonymer eller lignende. Dette tiltaket gjorde jeg i håp om at de skulle glemme taleopptakeren som lå midt på bordet, jeg ville og skape en uformell stemning. Jeg hadde laget ord på forhånd, men begge gruppene ønsket heller å lage ord selv. I spillet skulle elevene forklare ulike ord til hverandre, og en fordel med dette er at man ofte tar i bruk nektingsadverbet for å forklare noe: «Nei, det er ikke sånn...». Å bruke spill i starten av en intervjusituasjon er et gjentakende innslag i flere sosiolingvistiske studier, blant annet hos Sætermo (2011), Neteland (2009) og Heradstveit (2018). Det var altså fra disse jeg hentet inspirasjon om å ha spillet *Alias* som en start i intervjuene med elevene.

4.6 Gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuet hadde jeg observatørens paradoks i bakhodet, og prøvde å skape intervjusituasjonen minst mulig formell. De eldre intervjuet jeg hjemme hos vedkommende. To av de er samboere, mens de to siste informantene er gode venner, slik at lokasjonen var kjent for alle informantene. Ved å intervju de to og to skapte jeg og en mindre formell setting da det hele lignet mer en samtale enn en strukturert intervju. Informantene kunne diskutere, reagere og fortsette videre på hverandre sine utsagn. Dermed ble intervjuguiden mer brukt som en guide i begynnelsen. Hvis de snakket av seg selv lot jeg praten flyte, og konsentrerte meg heller bare om de mer spesifikke spørsmålene. Fordelen med at jeg kjente de voksne informantene fra før av er at det allerede da blir mindre formelt. En negativ konsekvens av det kan være at de ikke deler like mye egne meninger da de intervjues av noen de skal møte i etterkant. Dette kan påvirke de til å ønske å ikke si noe «feil».

Valget jeg har tatt om å kun gjennomføre intervju i par eller grupper kan også få konsekvenser for innholdet i intervjuene. Tilpasningsteorien (jf. f.eks. Mæhlum 2008, s. 112). tar for seg hvordan enkeltmennesker sitt språkbruk påvirkes av samtalepartnerne. Da prøver man enten å endre talemålet sitt for å snakke mer likt som de man snakker med, eller vedlikeholder,

eventuelt øker ulikhetene, henholdsvis konvergerer og divergerer. Slike tilpasninger kan ha skjedd under mine intervjuer. De yngre informantene gikk alle i klassen sammen, noe som kan påvirke dem til å prate likt. De kan også bli påvirket av måten jeg prater på, i likhet med at jeg kan endre språkbruken min ut ifra hvordan de ulike informantene prater. Slik akkomodasjon kan gå begge veier, enten kan man konvergere, altså prøve å nærme seg en annen sitt talemål, eller så kan det gå i motsatt retning, at man endrer talemålet sitt ved å skape enda større avstand, å divergere (Mæhlum, 2008, s. 160). Dette har mest sannsynlig spilt en rolle i intervjuene, men det er vanskelig å si i hvor stor grad. Informantene i den yngre aldersgruppen kommenterte uoppfordret at de synes gruppeintervju lettet på stemningen og var glad det ble gjennomført slik.

I likhet med at informantene kan påvirke hverandre sitt talemål, kan de og bli påvirket av meg som intervjuer. De kan konvergere nærmere mitt talemål, men også tilpasse meningene sine ut ifra hva jeg sier. Dette kan ha skjedd både i intervjusituasjonen med videregåendelevne, og informantene fra den eldre aldersgruppen. Det er dermed viktig å være kritisk til hvordan man selv har vært under intervjuet. I intervjusituasjonen med jentene og guttene på videregående sier jeg av og til hva jeg mener. Dette gjorde jeg både bevisst og ubevisst. Ved å bruke egne meninger kan man skape mer rom for at elevene selv også føler de kan uttrykke hva de faktisk mener. Det kan også gå den andre veien, at mine utsagn blir veldig ledende for samtalen. Et eksempel på dette er da jeg, Espen, Simen og Thomas snakker om videoklippene. Da sier Espen at pensjonistene har ei mer brei varietet av dialekten. Her svarer jeg: «Ja de eldre prate jo breiere enn ka vi yngre gjør.» Ved å si dette kan jeg plante ideer hos informantene, og de kan tenke at det jeg sier er fasiten. På den andre siden kan dette få guttene til å tenke seg om, og tvinge de til å velge ståsted: Er jeg enig i dette? Slik kan å være åpen og ærlig i intervjusituasjoner både være en fordel og en ulempe.

Et annet moment knyttet til intervjuene med den yngre aldersgruppen var hvilken dialekt foreldrene deres bruker. Da jeg skulle rekruttere elevene informerte jeg kun om at jeg ønsket å forske på tromsødialekten og kriteriene jeg hadde sagt. Hvem som helst i klassen kunne altså melde seg hvis de var født og oppvokst i Tromsø, og selv hevdet de var brukere av Tromsødialekten. Et resultat av dette var at tre av de seks informantene hadde en eller begge foreldre som ikke var brukere av Tromsø-dialekten. I etterkant ser jeg at det hadde vært hensiktsmessig å inkludere foreldrenes dialekt som et kriterium. Dette kan være en svakhet blant mine resultater. Jeg har informanter som alle mener de snakker dialekten i Tromsø, bare med ulik bakgrunn. Noen har foreldre som er født og oppvokst i Tromsø, noen har foreldre som

kom til Tromsø i ung alder og noen har foreldre som kun har bodd i Tromsø i barnets levetid. Dette er realiteten på dagens ungdom i Tromsø, så jeg ser både fordelene og ulempene med å utelukke visse kriterier.

4.7 Oversikt over datamaterialet

Totalt gjennomførte jeg fem intervjuer, alle med to eller tre informanter i. For å gjøre det mest mulig oversiktlig har jeg en overordnet gruppering: den yngre og den eldre aldersgruppen. Jeg har gitt alle informantene fiktive navn. I *tabell 1* ser man også lengden på alle intervjuene. I intervjuene har jeg inkludert mine egne variasjonsmønstre for å se hvordan jeg selv også varierer. Oversikt over informantutvalget ser slik ut:

Den yngre aldersgruppen	Den eldre aldersgruppen
Gruppe 1: Espen, Simen og Thomas Intervjulengde: 24:24	Gruppe 3: Anne og Lars Intervjulengde: 26:04
Gruppe 2: Elisabeth, Sigrid og Katrine Intervjulengde: 29:02	Gruppe 4: Marie og Truls Intervjulengde: 26:54
	Gruppe 5: Sofie og Peter Intervjulengde: 28:14

Tabell 1: Oversikt over datamaterialet

For å kunne svare på forskningsspørsmålene om variasjonsmønstre knyttet til kjønn og alder har jeg altså rekruttert like mange informanter i hver gruppe: seks informanter i hver aldersgruppe, og tre av hvert kjønn i hver aldersgruppe. Kjønnene er markert i fargekoder: rosa for jentene og kvinnene, blå for guttene og mennene.

Da jeg ikke satte noen spesifikke kriterier for hvor i Tromsø informantene måtte holde til er informantene spredt utover store deler av byen. Jeg har derfor valgt å legge ved et kart av Tromsø med markeringer som viser alle informantene sin omtrentlige bosted.

Figur 2: Kart over Tromsø og informantenes bosted

4.8 Transkribering og koding

Etter jeg hadde gjennomført alle intervjuene måtte jeg transkribere dem. Som Riis-Johansen (2020, s. 101) presiserer, kan det være hensiktsmessig å først få et overordnet blikk på intervjuene ved å grovtranskribere dem. Jeg transkriberte intervjuene mine i Word. Jeg gjenga både hva jeg og informantene hadde sagt ganske ordrett. Ved transkripsjonen skrev jeg dialekt nær tale med normalortografi og inkluderte i mindre grad blant annet pauser fonetiske ordlyder. Det viktigste for meg var å få skrevet mest mulig likt slik de snakket, med fokus på *ikke* og *ikkje*, og innholdet i samtalen. Jeg har også transkribert stumme lyder, som for eksempel *det* og *med*, da det skulle bli lettere å analysere datamaterialet, og plukke ut utdrag fra det. Slike stumme lyder hadde heller ingen betydning for analysen min. Ved endt transkribering måtte jeg se nærmere på datamaterialet for å plukke ut det som var viktig for å svare på forskningsspørsmålene. Jeg valgte da å sortere datamaterialet mitt innenfor tre grupperinger. Jeg brukte nøkkelordene *nektingsadverb*, som inkluderte både bruken av *det*, men også informantenes utsagn knyttet til *det*, *oppfatninger om endringsprosess*, som omhandlet tanker informantene hadde om Tromsø-dialekten i endring, og *fremtidsbasert*, der jeg inkluderte tanker informantene hadde om hvordan dialekten vil utvikle seg. Dette er det Neteland (2020, s. 62) beskriver som koding. Koding og kategorisering brukes ofte om hverandre (Kvale &

Brinkmann, 2017, s. 226), men jeg har i min oppgave valgt å forholde meg til hvordan Neteland omtaler dette. I min oppgave var det nok med disse tre grupperingene for å få en tilstrekkelig oversikt over datamaterialet slik at jeg kunne svare på forskningsspørsmålene.

4.9 Forskningsetikk

Mitt prosjekt er meldepliktig i henhold til personvernloven, og jeg har dermed meldt mitt prosjekt til *Norsk senter for forskningsdata* (heretter omtalt under forkortelsen NSD). Dette måtte jeg gjøre da jeg brukte opptaksutstyr under intervju. Som nevnt i *kapittel 4.4*, informerte jeg alle deltakere om formålet med forskningsprosjektet. Jeg fortalte at jeg hadde som formål å forske på dialekten i Tromsø, men utelot her å nevne at jeg så mer spesifikt på variasjonen av nektingsadverbet. Å utelate de spesifikke formålene med en undersøkelse kan være hensiktsmessig for å få de mer spontane oppfatningene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 105). I min oppgave ønsket jeg ikke at informantene på forhånd skulle tenke på hvilken variant av nektingsadverbet de brukte. Da all behandling av personopplysninger må være gjort på et etisk og juridisk forsvarlig grunnlag, måtte jeg innhente informert samtykke. Informert samtykke inkluderer undersøkelsens formål, hva det innebærer for dem å delta og hva som vil skje med informasjonen om hen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Jeg fortalte også de interesserte hvordan intervjuene skulle bli gjennomført og at det var helt frivillig å delta i prosjektet. Jeg presiserte til dem at all informasjon om dem ville bli behandlet konfidensielt. Det har kun vært meg som har hørt på opptakene som ligger bak UiT sin tofaktor-autentisering. Informantene får og fiktive navn i oppgaven, og det er kun jeg som vet deres ekte navn. Informantene fikk og telefonnummer til både meg og veileder, da de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet, uten å oppgi noen grunn. Dette står det mer om i begge informasjonsskrivene (*vedlegg 2 og 3*). Prosjektet mitt ble godkjent av NSD, og godkjenningen er vedlagt (*vedlegg 1*).

5 Analyse

I dette kapitlet vil jeg analysere resultatene fra mine intervju. Jeg vil starte med å se på se på variasjonsmønstre for ulike aldersgrupper og kjønn for nektingsadverbet. Jeg vil både ta for meg variasjonen mellom informantene i samme gruppe, men også hver enkelt informant sin variasjon. Dette definerer Røyneland (2008, s. 30) som henholdsvis *interindividuell*- og *intraindividuell variasjon*. Deretter vil jeg presentere de fem informantgruppene. Her vil jeg foreta en analyse av datamaterialet. Innenfor analysen vil jeg presentere funn som jeg i drøftingsdelen kan bruke for å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene.

5.1 Variasjonsmønstre for nektingsadverbet i ulike aldersgrupper

Den første variabelen jeg skal ta for meg, er alder som faktor for variasjon i nektingsadverbet. I datamaterialet mitt har jeg like mange informanter i den yngre aldersgruppen (17-18 år) som i den eldre aldersgruppen (50-65 år) som gjør det lettere for meg å sammenligne. Det er seks informanter i hver aldersgruppe, som ble nærmere presentert i *tabell 1*.

Variasjonsmønstrene i de ulike aldersgruppene viser en tydelig forskjell. Den yngre aldersgruppen heller i stor grad mer mot å bruke *ikke*. Her sier alle informantene *ikke*, eller varierer mellom de to variantene. På den andre enden av aldersspennet skjer det motsatte. Den eldre aldersgruppen benytter seg enten kun av *ikkje*, eller av begge variantene. Dette var et forventet funn basert på tidligere forskning, da eksempelvis i Fiva (2016) og Sollid (2014). Jeg har valgt å telle bruken av nektingsadverbet og vise til prosentvise forskjeller for å få det tydelig fram. Det er viktig å presisere at jeg ikke har tatt med min egen variasjon i nektingsadverbet i tabellene under.

	Nektingsadverb	Antall	Prosent
Yngre	Ikke	75	86,2
	Ikkje	12	13,8
Eldre	Ikke	16	19,8
	Ikkje	65	80,2

Tabell 2: Bruken av nektingsadverbet hos aldersgruppene

I *tabell 2* ser man at det totale antall nektingsadverb brukt av de ulike aldersgruppene er ganske like. Den yngre aldersgruppen har sagt en av variantene totalt 87 ganger, mens den eldre har gjort det 81 ganger. Med forholdsvis like tall kan man enklere sammenligne prosent. I *tabell 2*

ser man at den yngre aldersgruppen benytter seg av *ikke*-varianten i 86,2% av tilfelle. Prosentandelen er ganske lik for hvor mange fra den eldre aldersgruppen som benytter den andre varianten, 80,2% bruker *ikkje*.

5.2 Variasjonsmønstre for nektingsadverbet for ulike kjønn

I *kapittel 3.3* beskrev jeg hvordan kjønn kan ha en påvirkning på talemål. Blant annet viser flere studier at jenter og kvinner benytter seg av et mer standardnært talemål. Fordi min oppgave har et fokus på bruk av nektingsadverbet er det dermed interessant å sammenligne variasjonen av *ikke* og *ikkje* basert på kjønn.

	Nektingsadverb	Antall	Prosent
Jenter	Ikke	68	98,6
	Ikkje	1	1,4
Kvinner	Ikke	16	34
	Ikkje	31	66
Gutter	Ikke	22	66,7
	Ikkje	11	33,3
Menn	Ikke	0	0
	Ikkje	34	100

Tabell 3: Bruken av nektingsadverbet hos begge kjønn

I *tabell 3* ser man at i 98,6% av tilfellene benytter jenter seg av *ikke*-varianten. Dette stemmer altså i stor grad med teorien som omhandler at jenter ofte velger varianter som går i retning mot standarden (jf. f.eks. Mæhlum 2008, s. 120). Guttene benytter seg av både *ikke* og *ikkje*, henholdsvis 66,7% og 33,3%. Kvinnene veksler i stor grad, og benytter seg av *ikkje* i 2/3 av tilfellene. Mennene viser minst variasjon siden de kun benytter *ikkje*.

Forskjellen er altså mest tydelig hvis man sammenligner jente-gruppen mot de tre mannlige informantene. Med et unntak benytter jentene kun *ikke*. I *tabell 3* kan man også se på hvor mange jenter som bruker *ikke*, altså alle, og antall menn som bruker *ikkje*, som også er alle. Det er altså når man sammenligner variasjonen mellom menn og jenter at forskjellen er størst. Menn velger konsekvent å bruke *ikkje*, mens jentene kun benytter *ikke*. Basert på mine funn er det altså jenter som fører an i endringen som foregår fra *ikkje* til *ikke* i Tromsø. Ifølge Mæhlum (2008, s. 120) er det jenter og kvinner som er først ute med slike språklige endringer. Å si *ikke*

istedenfor *ikkje* er en endring som er en tilnærming til standarden. Det er også en endring som uttrykker prestisje.

I *tabell 3* ser man at det ikke bare er jentene, men også kvinnene som benytter *ikke*-varianten. De tre kvinnelige informantene rapporterer om ulik variasjon av nektingsadverbet. De er likevel alle enige om at man skal benytte *ikkje* i Tromsø-dialekten. Marie forteller: «Det er jo mest rett å si *ikkje* hvis man ska snakke Tromsø-dialekta». Hun fortsetter med at hun selv konsekvent bruker *ikkje*, men at hun merker at den varianten blir mer og mer borte fra dialekten. Anne derimot sier hun blander, som også stemmer. Sofie blander mellom variantene, men sier selv hun skulle «[...] ønske at alle bare sa *ikkje*, men det kan man vel *ikkje* forandre.» Jentene på videregående sin rapportere bruk stemmer derimot ikke med deres faktiske bruk. Alle jentene er samstemte om at de varierer mellom *ikke* og *ikkje*. Den faktiske bruken deres i intervjuet tilsier at de konsekvent bruker *ikke*-varianten.

5.3 Gruppe 1: Espen, Simen og Thomas

Det første intervjuet var med de tre guttene Espen, Simen og Thomas. De gikk alle andre året på en videregående skole i Tromsø. Guttene gikk også i samme klasse, og hadde dermed et godt kjensskap til hverandre fra før av. De ytret også et ønske om å være de som ble intervjuet da jeg skulle plukke ut informanter. Intervjuet varte i 24 minutt og 24 sekunder. Rett etter gjennomført intervju satt jeg igjen med et inntrykk av at alle informantene snakket like mye, og at jeg dermed hadde fått innblikk i bruk av nektingsadverbet hos alle. Dette stemte ikke helt ettersom det er en av informantene som har benyttet seg av nektingsadverbet flere ganger. Heldigvis er nektingsadverbet et høyfrekvent ord, så selv om det var en informant som brukte det i mye større grad, brukte også de to andre informantene begge variantene.

Espen er født og oppvokst i Tromsø, med foreldre som også har hatt Tromsø som sitt hjemsted. Simen har hatt hele sin oppvekst på Slettaelva. Faren til Simen har bodd i Tromsø helt siden han var liten. Moren hans ble født i en by i Finnmark, flyttet i løpet av skoletiden til Tromsø, og har bodd her siden. Thomas ble også født i Tromsø, og har hatt tilknytning til Slettaelva siden han gikk i barnehagen. Begge foreldrene hans er oppvokst i Tromsø. De tre informantene hevdet alle at foreldre brukte Tromsø-dialekten med ulike innslag av variasjon. Simen kommer med et eksempel: moren kan si «æ snakker» istedenfor «æ snakke».

Informant	Bruken av <i>ikke</i>	Bruken av <i>ikkje</i>	Total bruk av nektingsadverbet
Espen	Antall: 13 Må dokker ikke se det da? Æ har ikke hadd det	Antall: 3 Som æ sa at vi sa sånn mer vann og sånn og ikkje sånn vannj og sånn dær type ting Ikkje vær frekk nu	16
Simen	Antall: 4 Æ skjønnte ikke helt Bare spre dem litt utover først så du ikke får din egen	Antall: 5 E det ikkje en aubergine? Det e et lite dyr vi ikkje har i Norge	9
Thomas	Antall: 5 Korsn kan æ forklare det vess æ ikke ane ka det e? Kan jo ikke det heller	Antall: 3 Nei ikkje sånn altså, men liksom du fatte Æ ane ikkje ka du prate om	8
Intervjuer	Antall: 3 Ja ikke sant Æ vet ikke om æ tenke sånn	Antall: 5 Ikkje sant ja Æ vet ikkje om dåkker har hørt den?	
Totalt (uten min egen variasjon)	22	11	

Tabell 4: Bruken av nektingsadverbet hos Espen, Simen og Thomas, samt hos intervjueren

Gjennom tabellen kommer det fram at alle informantene bruker begge variantene av nektingsadverbet. Espen bruker det helt tydelig flest ganger, og benyttet oftere *ikke*-varianten enn *ikkje*-varianten. I samtale om nektingsadverbet i intervjuet kommer Espen kjapt med utsagnet om at han blander mellom variantene. Han sier selv at han konsekvent skriver *ikke*, men at han benytter begge variantene i tale. Senere i samtalen presiserer han: «for min del blir det kanskje ikke så mye *ikkje* egentli.» At han sier dette litt lengre ut i samtalen, kan tyde på at han måtte ha litt tid til å tenke over hvilken variant han bruker til oftest. To av gangene han benytter seg av *ikkje*, er dette rett etter en av de to andre guttene har brukt *ikkje*-varianten. Da

bruker først Thomas *ikkje*, deretter Simen, og til slutt Espen også. Her er det mulig at guttene konvergerer til hverandre sitt talemål.

T: Det e her æ vil bo når æ ska stifte familie å snær, men sånn æ har lyst til å bo en anna plass nu snart, kan jo ikkje være stuck i Tromsø

S: Ikkje si sånn da, å være stuck i Tromsø, det e jo en triveli by

E: Ikkje vær frekk nu

Det første eksempelet til Espen i *tabell 4* der han benytter *ikkje*-varianten, prater han om ulike trekk han selv mener er viktige for tromsødialekten. Dette kan være en grunn til at han bruker *ikkje*, da han selv kommenterer at det er den riktige varianten til dialekten.

Jeg tolker Espen som en ungdom som er bevisst på sin egen dialekt, både på hvordan han selv prater, men også hvor forskjellig ulike aldersgrupper snakker. Blant annet kommenterer han en ulikhet mellom han og besteforeldrene hans: «Så viss æ sir sånn at æ ska drikke *vann* hos ho mor og han far, så sir dæm at det hete *vainn* med sånn rar *n* på slutten.» Da sikter han til palatalitet, som er et annet kjennetegn som er på vei ut av tromsødialekten (jf. f.eks. Nesse & Sollid, 2010). Espen viser også forståelse for hvordan dialekten kan påvirkes av mye forskjellig, deriblant engelsk: «[...] dialekta blir litt mer utvanna. At vi snakke mer sånn engelske uttrykk og kanskje sånn osloværing på nån ting i forhold til sånn som før i tida, sånn som ho mor og han far.» Han presiserer at hans generasjon får mye engelsk innputt i form av sosiale media, både ord og korte uttrykk, men også i et større omfang.

Både Simen og Thomas brukte de to variantene omtrent like mye. Simen bruker *ikke*- og *ikkje*-varianten omtrent like mange ganger, henholdsvis fire og fem ganger. Dette stemmer også med den rapporterte bruken, siden han selv mener han varierer mellom variantene. Han sier selv: «ja det variere på settinga.» En ting jeg bemerket meg var at han brukte *ikke*-varianten i større grad i begynnelsen av intervjuet, og benyttet seg etterhvert av *ikkje*. Om han selv ble mer bevisst på dette da vi kom til de mer spesifikke spørsmålene som omhandlet tromsødialekten, eller om dette er tilfeldig, er vanskelig å si. Informanten kan også ha blitt påvirket av både meg og de andre informantene.

Jeg tolker også Simen som bevisst på egen og andres bruk av dialekt, blant annet da han er den første til å ta opp bruken av nektingsadverbet. Han kommenterer dette raskt etter de har sett klippene av *Kamp* og *Lunsj*. Simen kommenterer at de to ulike aldersgruppene på klippene bruker de to ulike variantene, altså at pensjonistene bruker *ikkje*, mens fotballguttene bruker *ikke*: «Også sir dem *ikkje*, og ikke *ikke*.» Da jeg spør informantene om de selv mener de snakker

annerledes enn sine foreldre, er han også den første til å svare ja. Han kommer også med utsagnet om at «Dialekta driv jo å forandre sæ nu da.»

Simen er den første til å ta i bruk de folkelingvistiske termene *brei* og *fin*, som Hårstad (et al., 2021, s. 64) presenterte oss for. Han kommenterer blant annet at «viss man drar litt opp å går mot Senja høre man jo en tydeli forskjell, det e det æ mene me breiare.» Simen har flere tanker rundt Tromsø-dialekten i endring. Han sier blant annet at «dem prata breiare før», og når jeg spør han om å spesifisere hva han mener med breiere svarer han at «nu har den blidd så simpel og tynn, utvanna liksom.» Han bruker også hvordan han sier ordet «breiere» til å illustrere hva han mener.

Som nevnt bruker også Thomas begge variantene av nektingsadverbet like mye. I likhet med Simen samsvarer dette med den rapportene bruken. «På min så variere det vældi mye før æ kan plutseli si *ikke*, åsså sir æ *ikkje*». Han sier også at det er veldig situasjonsbetinget, og presiserer at han på skolen bruker mest *ikke*, mens han hjemme og i andre sosiale settinger bruker *ikkje*.

5.4 Gruppe 2: Elise, Katrine og Sara

Det andre intervjuet var med tre jenter fra samme klasse som guttene. Da jeg skulle plukke ut hvilke jenter jeg skulle intervjuer, ble det tydelig at det ikke var like stor iver som hos guttene. Det var ingen tydelig jentegruppe som ønsket å bli intervjuet i lag. Valget falt da på tre jenter som det utover i intervjuet kom fram ikke hadde et veldig nært forhold fra før av. På tross av dette synes jeg samtalen fløt fint, og intervjuet fikk en lengde på 29 minutt. Jentene sine stemmer var også veldig ulike så det var ingen problem å skille de fra hverandre. Førsteintrykket etter endt intervju var at ingen av informantene hadde brukt *ikkje*-varianten. Dette stemte i stor grad, med et unntak.

Jeg har gitt informantene de fiktive navnene Elise, Katrine og Sara. Elise er født og oppvokst i Tromsø, med foreldre som kommer fra andre nærliggende kommuner i Troms og Finnmark. Begge foreldrene flyttet til Tromsø i ung alder, og Elise beskriver moren som bruker av Tromsø-dialekten. Hun sier selv at faren blander litt, men snakker «[...] ganske likt tromsøværinga når han e i Tromsø, åsså snakke han ganske annerledes når han e hjemme». Katrine har også tilbrakt hele livet sitt i Tromsø, mens begge foreldrene kommer fra Nordland. Da informantene fikk vite at jeg skulle forske på Tromsø-dialekten før intervjuet startet var Katrine tidlig ute med å forsikre meg om at hun «[...] nån ganga har æ blandingsdialekt, men æ

ska prøve å hålle mæ til Tromsø sin nu.» Det er vanskelig å si om dette har påvirket språkbruken hennes videre i intervjuet. Katrine som spesielt oppmerksom på egen språkbruk. Katrine presiserer at hun snakker veldig likt de som er rundt henne: Tromsø-dialekten når hun er ilag med andre fra Tromsø, som for eksempel på skolen, og at hun blir påvirket av foreldrene når hun er ilag med de, og når hun er på ferie i Nordland. Sara sier at «hele» familien er fra Tromsø, og i det legger hun både foreldre og besteforeldre. De er mer konkret fra Ersfjordbotn, som vist på vist på figur 2.

Informant	Bruken av <i>ikke</i>	Bruken av <i>ikkje</i>	Total bruk av nektingsadverbet
Elise	Antall: 8 Nei ikke i bagasjerommet nei Nei ikke så veldig	Antall: 1 Æ kan jo ikkje bruke ordet	9
Katrine	Antall: 19 Æ e ikke hundre prosent sikker Ikke egentli nei	Antall: 0	19
Sara	Antall: 26 Det påvirka mæ ikke i det hele tatt Æ trur ikke æ kommer til å skrive sånn	Antall: 0	26
Intervjuer	Antall: 15 Sånn va det ikke når æ vokste opp Ja dem lage jo ikke lyd	Antall: 7 Ikkje sant	
Totalt (uten min egen variasjon)	53	1	

Tabell 5: Bruken av nektingsadverbet hos Elise, Katrine og Sara, samt hos intervjueren

Som det fremgår av tabell 5 bruker ingen av informantene *ikkje*-varianten, med unntak av en gang. Elise sier «Æ kan jo ikkje bruke ordet.» Dette utsagnet kommer hun med rett etter jeg har forklart en oppgave og sier: «Du treng ikkje tenke på det.» En forklaring på hvorfor hun brukte *ikkje*-varianten kan da være at hun ble påvirket av mitt språkbruk. Ellers er jentene konsekvente på å si *ikke*. I samtalen varierer jeg mellom variantene, men det ser generelt ikke ut til å påvirke

informantene. Noe som er interessant er at jentene selv mener de blander mellom variantene, men ingen av dem gjør det i intervjusituasjonen.

Elise er den første til å kommentere noe knyttet til nektingsadverbet. Etter vi har sett klippene kommenterer hun: «Æ merke at de voksne sir *ikkje*.» Hun sier seg enig i at hun blander mellom variantene etter at Sara har påstått at hun selv gjør det. Elise er veldig ærlig om at hun lett lar seg påvirke av de som er rundt seg, og mener hun varierer språkbruk basert på kontekst, sosial setting og hvem hun er med. I spørsmål om hva hun synes om Tromsø-dialekten sier hun at hun syns den er «lett» og «fin», lett å prate, og at hun føler at den er lett å forstå. Elise viser forståelse for at det norske språket blir påvirket av det engelske da hun tar opp fenomenet anglifisering: «Vi tar ting fra det engelske språket inn til vårres, sånn anglifisering eller ka det hete.»

Sara kommer med lite kommentarer knyttet til videoklippene, og sier seg bare enig om at de to aldersgruppene snakker likt. Da Elise sier at pensjonistene brukte *ikkje* istedenfor *ikke*, sier hun at det er blitt mer vanlig med *ikkje*-varianten. Hun er som nevnt den første til å påstå at hun blander mellom de to variantene. At ulike aldersgrupper snakker likt, mener hun også stemmer for henne og hennes besteforeldre: «Vi prate egentli alle sammen ganske likt.» Hun kommenterer at det er noen spesifikke ord som hun mener er på vei ut av dialekten, som «å ete». Denne formen av «å spise» bruker hun aldri selv, men både moren og bestemoren bruker den. På spørsmål om hun liker dialekten i Tromsø sier hun at hun liker den bedre enn «den i sør». Da jeg spør jentene om hvilke av aldersgruppene i klippene de snakker mest likt, svarer Sara kjapt at det syns hun er vanskelig å svare på. Like etterpå konkluderer hun med: «Æ vil si æ e nærmere de eldre enn de guttan.»

I samtale om nektingsadverbet kommenterer Katrine først at hun blander mellom de to variantene. Dette presiserer hun senere ved å si: «Når æ e her så har æ lettere for å koble på sånn dem snakke her, sånn å si *ikke*. Når æ drar til besteforeldran mine, sånn som nu i helga, så bytte æ med engang over å bynne å si *ikkje* og heim.» Gjennom dette tolker jeg at hun har en oppfatning om at det er *ikke* som er den rette varianten i Tromsø i hennes nettverk, og at hun dermed bruker den når hun er i byen. Jeg tolker Katrine som veldig bevisst på hvor lett det er at talemålet påvirkes av hvem man er med. Det kan tenkes at hun mener at det er flertallet som påvirker mindretallet, da hun har en oppfatning om at de som flytter til Tromsø, ikke påvirker det gjeldende talemålet i byen: «Så æ føle liksom at de som fløtte til Tromsø de påvirke liksom ikke så mye korsn folkan prate.» Videre fortsetter hun: «Ja sånn for eksempel så merke æ ingenting forskjell på korsn de eldre og de yngre snakke.» Hun poengterer senere i samtalen at

hun ikke la merke til så stor forskjell på hvordan fotballguttene i *Kamp* og pensjonistene i *Lunsj* snakket i videoklippene.

5.5 Gruppe 3: Anne og Lars

Som nevnt var rekrutteringen av de eldre informantene ikke-tilfeldig. Dette er altså voksne jeg har bekjentskap til fra før av. To av informantene jeg plukket ut har jeg navngitt Anne og Lars. De er det eneste voksne jeg har intervjuet i par som ikke er verken samboere eller gift. De er likevel gode venner, og jeg oppfattet intervjusituasjonen som uformell og avslappet. Intervjuet fant sted i stuen til Anne, der Lars hadde vært før ved flere anledninger. Informanten tilbydde kaffe og bakst til både meg og Lars, så det ble litt støy ved siden av samtalen. Dette forstyrret likevel ikke lyd kvaliteten på opptaket i særlig grad til at meningen ikke kom tydelig fram. Intervjuet varte i overkant av 26 minutt.

Anne er i starten av femtiårene og har bodd nesten hele sitt liv i Tromsø. Unntaket er noen år hun studerte i Trondheim, men ved avsluttet studiegang flyttet hun tilbake til byen. Hvis man ser bort i fra år 2010-2013 sier Anne at hun kun har bodd på fastlandet (*figur 2*). Lars ble født på Ringvassøya og flyttet til Tromsø i tidlig ungdomsalder. Han har bodd på selve øya helt siden han flyttet hit, og nå bor han mer presist midt på øya.

Informant	Bruken av <i>ikke</i>	Bruken av <i>ikkje</i>	Total bruk av nektingsadverbet
Anne	Antall: 2 Nei det årke æ ikke Nei æ trur egentli ikke det	Antall: 12 Æ greie ikkje å forklare det Ikkje som æ huske	18
Lars	Antall: 0	Antall: 7 Egentli e det ikkje så store forskjella lengre	7
Intervjuer	Antall: 3 Nei det årke ikke æ heller	Antall: 4 Ikkje så mye i Tromsø helt enda	
Totalt (uten min egen variasjon)	2	19	

Tabell 6: Bruken av nektingsadverb hos Anne og Lars, samt hos intervjueren

I tabellen ovenfor ser vi bruken av nektingsadverb hos alle tre i løpet av intervjuet. Som en kan se, er det en tydelig forskjell på de to informantene. Anne bruker begge variantene, men benytter seg av *ikkje*-varianten mest. Lars bruker konsekvent *ikkje*-varianten. I likhet med tidligere intervju benytter jeg begge variantene.

I motsetning til gruppe 1 og 2 kommenterer ikke Anne eller Lars bruken av nektingsadverbet uoppfordret. Etter at vi har snakket mer generelt om Tromsø-dialekten spør jeg dem om de merket bruken av nektingsadverbet i videoen: «Merka dåkker nåkka forskjell?». Lars kommer da kjapt med påstanden: «Næi altså man ska vel si *ikkje* i Tromsø?». Dette sier Anne raskt seg enig i. Lars forteller at han konsekvent bruker *ikkje*-varianten, som også stemmer med hans faktiske bruk. Da Lars forteller om sin bruk, sier Anne seg enig: «Ja æ gjør nu å det». Til dette svarer jeg at jeg selv merker at jeg blander mellom de variantene. Etter at jeg har sagt dette innrømmer Anne: «Ja kanskje æ åsså gjør det». Etter litt betenkningstid sier hun at hun: «[...] egentlig *ikke* lagt merke til.. Næi, hørte dokker? Der sa æ jo *ikke*», noe som tyder på at hun blir litt overrasket over at hun bruker *ikke*-varianten. Hun sier hun heller ikke har noen formening om hvilken variant ungene hennes bruker, og hun blir så nysgjerrig at hun forteller at det skal hun finne ut av når de kommer hjem. Lars er også her mer sikker på svaret sitt, og forteller at ungene bruker *ikke*. Han mener også at det er en forklaring på dette: «[...] det kan godt hende dem e påvirka av mora.» Hun er fra Narvik der det er *ikke*-varianten som er gjeldende (jf. f.eks. Nesse & Sollid, 2010).

Lars viser forståelse for at den økte mobiliteten påvirker dialekter, deriblant Tromsø-dialekten: «Tromsø e jo en sånn innflytterby. Det kommer folk fra alle kanta, både folk som snakke østnorsk, lengre nord i Finnmark, fra utlandet, ja you name it.» Han kaller også Tromsø-dialekten for «[...] ei go blanding.» Han sier også at det før tydelige skillet mellom ulike dialekter ikke blir like tydelig. Dette mener han selv er vanskelig å unngå, og nevner igjen hvor mobile nordmenn er. Lars poengterer og hvor viktig det er for mennesker å passe inn, og at de dermed kan forandre språkbruk utfra hvem man er med og ulik kontekst.

Anne er tidlig ute med å kommentere at hun liker den nordnorske dialekten. Hun karakteriserer dialekten som «brei», og at en nordlending ofte snakker før vedkommende tenker. Da jeg ønsker en presisering av ordet «brei», forklarer hun:

Jo altså det e jo sånn at tromsøværinga har jo ei *brei* dialekt i forhold til ei typisk østlandet-dialekt. Vi snakke jo *brett*. Men ikke så *brett* som andre dialekta da. Men det e liksom *brett* uansett, ikke sånn bygde-*brett* da.

I samtale om videoklippene mener Anne at guttene fra *Kamp* snakker en «[...] forenkla og utvanna versjon av dialekta.» Da jeg spør om hun kan forklare nærmere greier hun ikke helt å sette ord på hva hun mener, men nevner tonefall og uttale av ulike ord. Anne reflekterer rundt dialektsammenfall med litt humor: «Dialekta blir jo bare mer og mer lik hverandre, snart snakke vel alle i Nord-Norge likt.» Hun er også enig med Lars: «Det e jo ei uunngåelig forandring.»

5.6 Gruppe 4: Marie og Truls

Det første samboerparet jeg intervjuet, har jeg gitt de fiktive navnene Marie og Truls. Intervjuet fant sted hjemme hos dem, der også med ulik servering. Jeg har også vært hos informantene før, og det ble dermed en svært naturlig setting. Intervjuet varte i 27 minutt.

Vi starter intervjuet med at informantene fikk fortelle kort om deres bakgrunn: Begge informantene har vokst opp i byen, og også gått på samme barne- og ungdomsskole sør på øya. De har begge bodd på Ringvassøya i en periode i 20-årene, men har mesteparten av livet bodd i det markerte området, som vist på *figur 2*. Truls og Marie er begge i slutten av femti-årene. Før gjennomføring av intervju med gruppe 4 hadde jeg en tanke om at Marie kom til å stå for mye av samtalen, da hun er mer snakkesalig og utadvendt. Thomas kommenterer selv etter gjennomført intervju: «Trur hvertfall ho Marie har fått prata sæ tom, men æ har nu fått sagt det æ mene.»

Informant	Bruken av <i>ikke</i>	Bruken av <i>ikkje</i>	Total bruk av nektingsadverbet
Truls	Antall: 0	Antall: 9 Det e ikkje til å unngå Ikkje like lett i praksis	9
Marie	Antall: 9 Æ trur faktisk ikke æ glemte han etter det Ikke bare fordi dem banne	Antall: 4 Det e ikkje veldi presist Det e ikkje nåkka æ kan gjøre med det	13
Intervjuer	Antall: 9 Det e ikke like lett liksom E ikke det fint da?	Antall: 0	
Totalt (uten min egen variasjon)	9	13	

Tabell 7: Bruken av nektingsadverbet hos Marie og Truls, samt hos intervjueren

I intervjuet er både Truls og Marie sikker på hvilken variant av nektingsadverbet som de oppfatter er gjeldende i Tromsø-dialekten. Marie er den første til å kommentere bruken av nektingsadverbet, og merker at de yngre i *Kamp* bruker *ikke*, mens pensjonistene i *Lunsj* sier *ikkje*. Marie starter med å si: «Det e jo mest rett å si *ikkje* viss man ska snakke tromsødialekta», mens Truls sier seg enig: «Man ska nu si *ikkje* ja.» Truls sin rapporterte og faktiske bruk er lik, da han kun bruker *ikkje*-varianten i intervjuet. Det er ikke en like tydelig sammenheng mellom Marie sin rapporterte og faktiske bruk. Marie bruker *ikkje*-varianten 4 ganger, mens *ikke*-varianten 9 ganger, altså over dobbelt så mange. På slutten av intervjuet spør jeg henne: «[...] du sir jo at du sir *ikkje*, men du sir jo ganske mye *ikke* åsså?». Til dette er hun veldig overrasket, og sier hun «trur *ikkje* på det før æ ser det.»

Marie mener det er en helt tydelig forskjell på hvordan de to aldersgruppene snakket på klippene. Hun sier at hvordan pensjonistene pratet er «[...] korsn en ordentlig tromsøværing snakke», og trekker fram tonefall som en viktig faktor. Hun ser på hvor mobile mennesker er som en forklaringsfaktor til at dialekter blir mer og mer lik: «Man blir jo påvirka av dem rundt sæ», sier hun, og forteller hvor mange ulike dialekter det blant annet er på hennes arbeidssted.

Å bruke ulik form for slang eller lånord er også noe Marie trekker fram i forskjellen på NRK-klippene. Dette henger i stor grad sammen med listen som karakteriser typisk ungdomsspråk. Hårstad og Opsahl (2013) samler sammen forskning som viser likhetstrekk for aldersgruppen, og problematiserer flere av trekkene. Marie tar også opp hvor forskjellig talemål i byområder kan være fra mer rurale områder.. Hun knytter det å snakke *brett* opp mot det å være «bonat». Videre poengterer hun at selv om hun sier Tromsø-dialekten er *brei*, mener hun ikke den er «bonat», da må man ut i distriktene.

Truls kommer med flere utsagn etter å sett de to videoklippene. Han sier seg enig i utsagnene til Marie og legger til at de yngre guttene snakker Tromsø-dialekt, men ikke som den opprinnelig skal være. Han sier det ikke er kjempestore forskjeller mellom aldersgruppene, men at det helt klart er noen ulikheter. Truls sier selv at dialekten er i endring, men at han tror han prater ganske likt som da han var ung. Han mener selv han bare er rundt tromsøværing, og at det dermed kan være lett for han å «si at det e jo bare å holde på dialekta si, men kanskje ikkje like lett for alle i praksis.» Hvordan han prater er altså viktig for han, og han mener det i stor grad henger sammen med oppbygging av identitet: «Det e jo det samme som ka man kler på sæ, og korsn parti man stemme på, det e jo vikti.»

5.7 Gruppe 5: Sofie og Peter

I likhet med gruppe 3 og 4, var dette også bekjente av meg. Intervjuet fant sted hjemme hos Sofie og Peter i Hamna (*figur 2*). Det varte i rett over 28 minutt. De er begge i starten av 60-årene. Sofie kaller seg selv en «[...] ekte tromsøværing», siden hun har bodd i Tromsø hele livet. Hun har bodd på forskjellige områder på øya, men store deler i Hamna. Peter er opprinnelig fra Narvik, og flyttet til Tromsø som femtenåring.

Informant	Bruken av <i>ikke</i>	Bruken av <i>ikkje</i>	Total bruk av nektingsadverbet
Sofie	Antall: 5 Det har du jo ikke Peter Det burde man jo ikke	Antall: 15 Det huske æ ikkje helt	20
Peter	Antall: 0	Antall: 18 Nei ikkje hele livet Æ e gla vi ikkje	18

Intervjuer	Antall: 4 Va det ikke lefse? Æ visste ikke det va sånn i Hamna åsså	Antall: 7 Ja ikkje sant Æ e ikkje sikker	
Totalt (uten min egen variasjon)	5	28	

Tabell 8: Bruken av nektingsadverbet hos Sofie og Peter, samt hos intervjueren

I tabell 8 kan man se bruken av nektingsadverb hos begge informantene, og hos intervjuer. Som det fremkommer i tabellen bruker både Sofie og jeg begge variantene, mens Peter holder seg kun til *ikkje*-varianten. Sofie bruker *ikke*-varianten i en av fire tilfeller. Det som er interessant er at Sofie selv hevder hun kun benytter *ikkje*. Hun er først ute med å kommentere bruken av nektingsadverbet, og merker at guttene i *Kamp* bruker *ikke*, mens pensjonistene bruker *ikkje*. Sofie sier også at de fleste på hennes alders sier *ikkje*. Selv om hun selv mener hun bare bruker *ikkje*-varianten, er hun også åpen om at hun blir påvirket av venner som er fra andre byer: «Viss man e mye med søringa, som æ av og til e, så prate man jo litt som dem.» Dette kan nok være en forklaringsfaktor bak variasjonen. Peter understreker hvor viktig det er å bruke *ikkje*: «[...] en ekte tromsøværing sir jo ikkje.»

Peter beskriver seg selv som «[...] veldig bevisst på korsk æ prate», og at han forteller at han misliker når andre avviker fra den tradisjonelle Tromsø-dialekten. Han bruker som eksempel: et vennepar av Sofie og Peter har siden starten av 2000-tallet bodd i Oslo, men flyttet tilbake til Tromsø i starten av 2020. I beskrivelse av deres dialekt nå, sier Peter at de: «[...] driv å prate helt tullat. Nesten søring på et tidspunkt.» Han bruker også adjektiv som «penere» og «fjong» for å beskrive en bokmålsnær talemåte. Selv om Peter opprinnelig er fra Narvik, sier han selv at talemålet ikke bærer preg av det. Noe jeg fanget opp var uttalen av skole. Peter sier i intervjuet at han flyttet før han begynte på *skola* (skolen), som er typisk for Narvik-dialekten. Peter sier selv at han er innforstått med at dialektene endrer seg, men han tror det alltid kommer til å finnes ulikheter, ettersom det alltid vil være noen som prøver å holde på dialekten sin.

Sofie, i likhet med flere av informantene, bruker adjektivet «brett» for å beskrive forskjellen mellom talemålet til aldersgruppene i klippene. Videre fortsetter hun: «Ungdomman snakke ikke sånn som vi snakke.» Hun mener det er en helt tydelig forskjell på hvordan hun selv prater,

og de som er en eller to generasjoner under henne. Sofie sier seg enig i Peter, ettersom han sier at det alltid vil være noen som prøver å holde på dialekten sin. Hun tror den vil endre seg, men ikke i så stor grad: «Trur nu dialekte vil beholdes lenge», men at den forandrer seg gradvis. Hun påpeker selv en forskjell på hennes talemål og hvordan de i generasjoner over henne snakket. Hun sier Tromsø-dialekten er viktig for henne, og at det «følge jo med en historie», med språkbruk. Sofie trekker fram identitetsbegrepet, og forteller at hvordan man forholder seg til sin egen dialekt uttrykker identitet, siden dialekt er «[...] en vikti del av kem du e.»

6 Drøfting av funn

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på datamaterialet med forskningsspørsmålene i fokus. Som jeg presenterte innledningsvis har jeg da valgt å konsentrere meg om tre forskningsspørsmål for å svare på problemstillingen. Videre i dette kapitlet vil jeg ta for meg dette. Jeg vil starte med å se spesifikt på hvordan variablene alder og kjønn knyttet kan forklare variasjonen mellom *ikke* og *ikkje*. Deretter vil jeg løfte blikket og se mer på de generelle ulikhetene knyttet til alders- og kjønnsvariabelen. Ved å løfte blikket vil jeg i større grad kunne komme med et svar på mitt tredje forskningsspørsmål: *Hvilke oppfatninger har de ulike aldersgruppene til endring i dialekten?* Jeg vil gjennom hele kapitlet bruke informant-utsagn fra datamaterialet som man ble mer kjent med i *kapittel 5*.

6.1 Variasjonen mellom *ikke* og *ikkje* i ulike aldersgrupper og kjønnskategorien

Funnene knyttet til aldersvariabelen samsvarer med tidligere funn (jf. f.eks. Sollid, 2014). Den yngre aldersgruppen benytter i større grad *ikke*. Som det fremgår i tabell 2 benytter de *ikke* i 75 av tilfellene, mens *ikkje* brukes 12 ganger. At den yngre aldersgruppen skulle benytte ikke-varianten var ikke oppsiktsvekkende. Tidligere forskning, som nevnt i *kapittel 2.3.1* har konstatert at *ikkje*-varianten er på vei ut av talemålet i Tromsø. Det er da naturlig at den yngre delen av befolkningen enten kun benytter *ikke*, eller varierer mellom variantene. Den eldre aldersgruppen bruker *ikkje* i fire av fem tilfeller.

Innenfor mine funn var det kjønnsvariabelen som var mest interessant. I *kapittel 3.3* beskrev jeg om at kjønn har en påvirkning for talemål. Blant annet viser flere studier at jenter og kvinner benytter seg av et mer standardnært talemål. I *kapittel 5.2*, mer spesifikt i *tabell 3*, sammenlignet jeg bruken av nektingsadverb hos begge kjønn. Funnene mine viser her at jenter kun benytter *ikke*, gutter og kvinner blander mellom variantene, og menn benytter konsekvent *ikkje*. At jenter kun benytter seg av *ikke*, kan man begrunne med teorien om at kvinner viser tendenser til å oftere endre talemålet sitt enn menn. Endringsprosessen fører også ofte til standardnære former (Mæhlum, 2008, s. 120). Da denne informantgruppen bare er på tre jenter, kan man ikke si at dette er generaliserbare resultater, men det var likevel interessant at jentene overhodet ikke benyttet *ikkje*. Da alle informantgrupper er like små, er det ikke mulig å trekke bastante beslutninger, men det var interessant å se hvordan elever i samme klasse varierer bruken av nektingsadverbet basert på kjønn. Guttene i samme klasse som de kvinnelige informantene

brukte nemlig både begge variantene. De benyttet oftere *ikke*, men i ett av tre tilfeller benyttet de *ikkje*. Som det fremgår i *tabell 4*, er det også en av informantene i gruppen som i større grad benytter *ikke*. For å sammenligne med de andre guttene kan man se at Simen faktisk bruker *ikkje* en gang mer enn *ikke*, mens Thomas bruker *ikke* kun en gang mer enn *ikkje*.

Ved å sammenligne kjønn innenfor den eldre aldersgruppen finner jeg og tydelige forskjeller. Det interessante er at kjønnene har en uttalt lik holdning til variasjon i nektingsadverbet, mens den faktiske bruken deres er ulik. Som nevnt bruker menn konsekvent *ikkje*, mens kvinnene varierer bruken. Mine funn harmonerer med tidligere overordnede funn i sosiolingvistiske studier som viser at kvinner i større grad enn menn fører an i endringer som nærmer seg standarden (Mæhlum, 2008, s. 120). At kvinner sier at man kun skal benytte seg av *ikkje*, men selv varierer, kan tyde på de er mer åpne for dialektendringer. Mens mennene, og for så vidt guttene også, vil vise at de er *ekte* tromsøværing, som holder på de tradisjonelle variantene.

6.2 Generelle ulikheter knyttet til alders- og kjønnsvariabelen

Et av kjennetegnene Hårstad og Opsahl (2013, s. 30) beskriver som typiske kjennetegn for ungdomsspråk er bruken av slang og ulike lånord. Ungdommer viser og tendenser til å benytte seg av produktive affikser. Da de to yngre informantgruppene fikk se klippene valgte flere av dem å kalle *pensjonistene* for «gamlisan». Det var og tydelige ulikheter på et diskursivt nivå. Ungdom bruker flere diskursmarkører, da for eksempel *ikke sant* og *liksom* (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 30). Både jeg selv og informantene brukte dette flere ganger, men det gjorde ikke noen av informantene fra den eldre aldersgruppen. Det var til og med en fra den eldre aldersgruppen som påpekte dette. Etter jeg selv har sagt *liksom*, kommenterer Marie: «Å det der e så sykt typisk ungdom å si!». Hun sier hun har lagt merke til at jeg har sagt *liksom* og *ikke sant* flere ganger i intervjuet, og påpeker at det er noe barnebarna hennes også gjør. Det som er interessant her er at Marie sin formulering også har et ungdommelig preg. Å si at noe er «sykt» er ikke en typisk voksen formulering. Både jentene og guttene sier også ofte *serr* (forkortelse for særiøst) og legger til *ass* på slutten av en setning, eksempel: «Ja det va sykt nice ass». At den yngre og den eldre aldersgruppen skulle vike fra hverandre på slike måter språklig sett var forutsigbart.

Flere sosiolingvistiske studier viser at spesielt engelske lånord er svært utbredt blant de yngre aldersgruppene. Blant annet viser Lande (2017) at engelske lånord blir tatt i bruk av den yngre generasjonen, og er med på å skape språklig ulikheter. Både jentene og guttene på videregående er selv bevisst på at de ofte benytter seg av engelske ord. Spesielt gruppe 1 sitt ordforråd

inneholder flere ord som ingen av de eldre informantene bruker. De sier: lol, tæshe, asap og ghoste blant annet. Også under gjennomføringen av Alias valgte informantene ord som jeg selv ikke hadde hørt om, deriblant *gætter* (pistol eller våpen) og *å firkante*³ (å velge å ikke svare noen på Snapchat). Espen forteller at det er lett å bli påvirket av det engelske: «Vi høre jo ord og uttrykk på engelsk hele tia». Simen sier og at det er flere ganger han vet det engelske ordet for noe, men er usikker på hva den norske oversettelsen er. Dette sier de andre guttene seg enig i. Jentene tar også i bruk engelske ord. De snakker for eksempel om at noe *å ghoste* og at noe er *boring* eller *nice*.

Ved å kun se på den yngre aldersgruppen kan man knytte bevissthet omkring bruken av nektingsadverbet opp i mot språklig bevissthet. Jentene sin faktiske bruk av nektingsadverbet stemmer ikke med den rapporterte. Jentene reflekterer lite over de språklige endringene og variasjoner, blant annet ved at de ikke merker noen forskjell på talemålet hos guttene i *Kamp* og pensjonistene i *Lunsj*. De mener heller ikke det er noen forskjell på hvordan de selv og deres foreldre prater. For eksempel forteller Sara: «Nei han pappa og ho mamma snakke jo Tromsø-dialekt, å det gjør æ åsså.» Guttene derimot mener alle at de snakker annerledes enn foreldrene sine. Espen forklarer: «Æ snakke litt annerledes enn dem, sånn som at dem nok snakke litt annerledes enn ho mor og han far.»

Som nevnt ovenfor, i *kapittel 6.1*. vil den mannlige informantgruppen kanskje i større grad holde på de tradisjonelle variantene i dialekten for å vise at de er ekte tromsøværing. Mæhlum (2008, s. 121) beskriver hvordan bruk av tradisjonelle dialektformer henger ofte sammen med å uttrykke maskulinitet. Forskning viser også at menn i større grad viser språklig solidaritet og holder seg til lokale normer. Dette kan man knytte opp mot informanten Thomas sitt utsagn: «Pappa snakke kanskje litt mer brett enn mæ.» Dette kan også forklare hvorfor alle mennene i materialet benytter seg kun av *ikkje*-varianten, og hvorfor guttene og ikke jentene blander mellom variantene. Kanskje ønsker de å bli sett på som «skikkelige menn» som holder på dialekten? Dette kan man også knytte opp mot autentisitetetsbegrepet som Sollid (2008) og Hårstad (et al., 2021) kommenterer. Det blir sett på som svært positivt hvis man greier å beholde det autentiske ved dialekten, å snakke en minst mulig påvirket variant. En ideell språkinformant har ofte blitt forbundet med en eldre person som har beholdt mest mulig av en ekte og

³ Jeg finner ikke definisjonen av *å firkante* på internett, så forklaringen er hentet fra informantene under intervjuet.

tradisjonell dialekt (Hårstad, et al., 2021, s. 96). Ut i fra dette kan man konkludere med de mannlige informantene ønsker beholde mest mulig tradisjonelle former for å opptre som autentiske og ekte.

Sollid (2008, s. 73) presenterer en undersøkelse som er gjort i 2007, som 59 avgangselever ved videregående skoler i Tromsø svarte på. Der var det ingen som karakteriserte sin egen Tromsø-dialekt som *ekte*. De beskrev den heller med adjektiv som: *fin*, *moderne*, *utvanna* og *blanding*. Hvordan beskriver mine informanter Tromsø-dialekten? En av jentene bruker spekterert *lett* og *tung* for å beskrive dialekten:

Katrine: Liksom at det ikke e sånn kjempe lett som sånn sørlending, men ikke sånn kjempekjempe tung heller. Den e liksom midt i mellom. Æ føle kanskje den e nåkka de fleste kan forstå. Viss du har ei veldig tung dialekt blir det kanskje vanskelig

Katrine bruker adjektiv som *lett* og *tung* for å plassere dialekten på en skala. Katrine forteller at Tromsø-dialekten er *lett*, men ikke for *lett* – kanskje man kan knytte dette til *fin*, men ikke for *fin*? På lik måte kan man se en sammenheng mellom *tung* og *brei*. Katrine fortsetter: «Den e liksom ikke sånn tung at vi bruke masse ord folk ikke forstår.» Gruppe 1, guttene fra videregående, bruker disse velkjente folkelingvistiske termene:

Thomas: Ja dem prata breiere før
Espen: Ja dem prata mye breiere før
Simen: Ja nu e den blidd så simpel og tynn
Espen: Ja liksom utvanna litt
Thomas: Ja blidd påvirka av andre dialekta å sånn

Da jeg spør om begge aldersgruppene fra NRK-klippene snakker Tromsø-dialekten, er Simen skeptisk til dette, og sier at slik pensjonistene prater er mer «rett» og «finere». Simen sin måte å bruke termene på samsvarer ikke med aksene *fint-bredt*, da han mener at det *breie* er det *fine*. Dette kommer fram da han sier han: «[...] e vel mest fan av gamle-dialekta.» Med «gamle-dialekta», sikter han til talemålet til pensjonistene, som han i utsagnet ovenfor kommenterer er *brei*. Det som er forskjellen mellom jentene og guttene på dette punktet, er at guttene ser på en *utvannet* dialekt som noe negativt. Som nevnt sier Simen at han er mest fan av den gamle Tromsø-dialekten. Dette mener også de andre guttene. Thomas fortsetter: «[...] man føle sæ liksom mer hjemme kind off når den ikke e så utvanna.» Thomas viser i det aktuelle sitatet at han helt tydelig knytter den tradisjonelle Tromsø-dialekten til tilhørighet og sted. Jentene derimot knytter ingen negative assosiasjoner til den nye varieteten Tromsø-dialekten. De derimot kommenterer hvordan typiske *breie* ord kan være vanskelig for andre å forstå:

Sara: Så æ merke egentli ikke nåkka forskjell, det e bare nån ord som på en måte...
Elise: Som e litt rar ja?
Sara: Ja som å ete. Det sir æ jo ikke. Æ sir jo å spise.
Katrine: Ja det kan æ å finne på å si med familien min, men det e jo ikke fint
Sara: Ja brorn min sir jo å ete av å til, han bytte på det. Ja det e litt stygt egentli
Elise: Ja, eni. Å sånn som å si æ søv. Men sånn e det jo bare. Nån snakke litt annerledes

Her kommenterer altså jentene at de *breie* variantene er mindre *fine*, og noe de selv ikke ønsker å bruke. Det er altså en tydelig forskjell basert på kjønn knyttet til dette.

Innenfor den eldre aldersgruppen er det en enighet om spekteret mellom *bredt* og *fint*. Da Peter og Sofie snakker om sine venner som har blitt påvirket av dialekter på Østlandet, presiserer Peter at kompisen ble «[...] pen i praten. Da måtte æ kjeftte litt på han.» Han forbinder altså det å være «pen i praten» med noe negativt. Dette kan man nok i stor grad knytte opp mot identitet. Anne sier hun liker den *breie* nordnorske dialekten. Lars sier seg enig i dette og mener det er typisk nordlending «[...] å være brei i kjeften.» Marie bruker også *brei* og *pen* for å forklare forskjellen på pensjonistene i *Lunsj* og fotballguttene fra *Kamp*: «Åsså syns æ de guttan nesten snakka litt *pent* om dåkker fatte? Dem snakka generelt bare litt mindre *brett*.» Da spør jeg Marie om hun mener *bredt* og *pent* er motsetninger. Da presiserer hun:

Ja, eller nei. Det e jo spørs kem du spørr. Æ syns jo Tromsø-dialekta e veldi fin. Så æ syns jo *brett* e fint. Men det e kanskje ei allmenn mening om at snakke man *brett*, ja da e man fra landet. Å da e man bone. Men æ syns ikke vi i Tromsø snakke så *brett*.

Da jeg hadde vist klippene til informantene, stilte jeg det samme spørsmålet til alle: «Ka e førsteinntrykket? Syns dåkker de to aldersgruppen snakke forskjellig?» med selvfølgelig litt varierende formulering. Ved å stille dette spørsmålet fikk jeg et innblikk i om de hadde en oppfatning om at dialekten var i endring.

De tre videregående-jentene mener at Tromsø-dialekten ikke er under stor forandring, og at den heller ikke blir påvirket av de utenfra. Katrine sier at «[...] de som flytte til Tromsø de påvirke liksom ikke så mye æ føle liksom ikke det.» Elise sier seg enig: «Heller at dæm tar til sæ tromsødialekta.» De viser altså ikke like mye språklig bevissthet om dialekten i endring. Videre kommenterer Katrine at hun ikke merker noe forskjell på hvordan eldre og yngre generasjoner snakker. Elise og Sara sier seg også enig i dette. Jeg spør videre om de synes selv de snakker mest likt guttene fra *Kamp* eller pensjonistene fra *Lunsj*. Jentene er samstemte i svaret, og mener de helt tydelig snakker mer likt pensjonistene. Elise sier: «Æ e nok nærmere de voksne. Æ har

jo vært rundt dem sia vi va små. Dem har jo påvirka oss masse.» Dette tyder på en mindre grad av språklig bevissthet enn det guttene formidler.

Guttene mener Tromsø-dialekten blir påvirket av andre. De mener den både blir påvirket av det engelske språket, som nevnt tidligere i underkapitlet, men også at folk med ulike dialekter flytter til Tromsø:

Thomas: Ja altså folk flytte jo fra bygda og inn til byen

Simen: Ja åsså fra andre bya også da

Espen: Ja så dialekta blir jo påvirka av det

Thomas: Ja den blir jo det, e jo ikke sånn at de som flytte til Tromsø bare bynne å snakke sånn vi snakke her

Simen: Nei man endre sæ jo litt, åsså tilpasse man sæ ass

Espen: Ja, åsså gjør dem som e i Tromsø det samme

Guttene er og enige i at dialekter er inne i en langsom endringsprosess. Som Thomas poengterer: «Å sånn forandre det sæ sakte, men sikkert.» Guttene sine oppfatninger samsvarer på denne måten med den eldre informantgruppen.

Lars presiserer dette med at en person kan vokse opp i Tromsø, studere i en by, jobbe i en annen by i en periode, og deretter flytte tilbake til Tromsø. På denne måten har et menneske tilegnet seg ulike språklige varieteter i tillegg til den de lærte først. Det er ikke unaturlig å da blande dialekter og i tilfeller velge ulike språkbruk basert på kontekst. Som Hårstad (et al., 2021, s. 85) beskriver, styres språkbruk ofte av en magefølelse. Man tar valg ut fra ønsket respons. Hvordan vil de andre reagere hvis jeg sier dette? Språkvalg kan både skje bevisst, men også uten særlig overveielse. Det å være tro mot egen dialekt er noe som i dag er forventet hos hver enkelt språkbruker. Hårstad (et al., 2021, s. 77) presiserer at hvis man oppfattes å ikke vise sin *ekte* sosiale identitet gjennom talemål, kan dette føre til negative oppmerksomhet. Ulike forskning (jf. f.eks. Hårstad et al., 2021) viser at å veksle mellom ulike dialekter, kan utløse negative holdninger. Det kan derfor bli sett på som et ideal å holde på dialekten. Dette kan man knytte sammen med den folkelingvistiske termen *knot*. Hårstad (et al., 2021, s. 87-88) samler ulike definisjoner av termen. Å *knote* handler om å tilpasse språket i retning av språklige varieteter med antatt høyere prestisje.

Viktigheten av å holde på dialekten sin er det noen av informantene som kommenterer. Anne sier selv at hun synes det er «[...] bare sykt fint og sånn når folk hold på dialekta si.» Sara, en av jentene fra videregående støtter denne tankegangen: «Men dialekta kommer æ til å prøve å holde på uansett. Æ like ikke sånn søring-dialekt. Æ har ikke lyst å bynne å prate sånn dær.»

Gjennom dette utsagnet viser Sara en tydelig negativ holdning til det å forandre på dialekten sin. Selv om hun sier hun gleder seg til å flytte fra byen, vil hun altså prøve å holde på Tromsø-dialekten. En av guttene i gruppe 1 har et tilsvarende utsagn. Espen sier: «Ja det e jo nice at folk høre kor du kommer fra liksom.» Peter og Sofie kommenterer som sagt også eventuelle endringer av dialekt. Dette er noe de ser på som negativt. De mener at en venn av de som blander mellom dialekter «[...] driv å prate heilt tullat», og ser på dette som noe veldig negativt.

7 Avslutningskommentar og veien videre

Jeg startet denne masteroppgaven med å presentere forskningsspørsmålene mine. For å avslutte oppgaven ser jeg det dermed hensiktsmessig å komme tilbake til nettopp dette.

Det første forskningsspørsmålet spør: *Er det variasjon mellom eldre og yngre talere fra Tromsø i bruken av nektingsadverbet?* Av det som har kommet fram i denne studien er svaret *ja*. Funnene mine viser til at den yngre aldersgruppen i større grad benytter *ikke*, eller varierer mellom variantene. Den eldre aldersgruppen benytter *ikkje* i flest tilfeller. Dette var og et forventet funn basert på tidligere forskning.

Det andre forskningsspørsmålet tar for seg kjønnsvariabelen, og lyder: *Er det variasjon mellom kjønn i bruken av nektingsadverbet i Tromsø?* I min oppgave ser jeg på kjønnsvariabelen som særlig interessant. Ved å først konsentrere meg om den yngre aldersgruppen, å sammenligne de tre jentene mot de tre guttene, finner jeg tydelige forskjeller. Jentene velger den mest standardnære varianten i alle tilfeller, unntatt én. Guttene derimot benytter seg av begge variantene. Samlet sett benytter de tre informantene *ikkje* i en av tre tilfeller. I den eldre aldersgruppen finner jeg tilsvarende funn. Da er mennene som kun benytter *ikkje*-varianten, mens damene varierer.

Det siste forskningsspørsmålet omhandler informantene sine oppfatninger om Tromsø-dialekten i endring: *Hvilke oppfatninger har de ulike aldersgruppene til endring i dialekten?* Blant informantutvalget mitt finner man ulik bevissthet til dialektendringen. Jentegruppen fra videregående oppfatter ikke at Tromsø-dialekten er i en endringsprosess. De kommenterer at det norske språket blir påvirket av det engelske, men mener generelt at Tromsø-dialekten ikke blir påvirket av andre talemålsvarianter. Guttene fra videregående viser i større grad språklig bevissthet da de har en oppfatning om at Tromsø-dialekten er i endring. De påpeker blant annet økt mobilitet og engelsk som forklaringer. Alle informantene i den eldre aldersgruppen oppfatter også en endringsprosess i Tromsø-dialekten.

Mine funn viser blant annet at elever på videregående har ulik språklig bevissthet. Det vil derfor være viktig som lærer å øke elevene sin bevissthet. Det vil være hensiktsmessig å gi elevene mulighet til å utforske språkbruk: Hvordan blir identitet påvirket av språk? Hvorfor, og i hvor stor grad, eksisterer det et implisitt standardtalemål? Hvordan oppstår uttalte normer for språkbruk? Det er viktig at elevene i dag får innblikk i Norge sitt språklige mangfold i dagens

flerkulturelle samfunn. Som Kunnskapsdepartementet (2019) sier, så skal norskfaget være med på å skape språklig bevissthet og gjøre elevene trygge språkbrukere.

Før innsamlingen av datamaterialet gjorde jeg ulike metodiske valg som kan problematiseres. Kanskje ville resultatene blitt annerledes ved strengere informantkriterier, eksempelvis at alle informantene var fra selve Tromsøya eller Kvaløya. Jeg kan og se tilbake på bruken av videoklipp i en intervjusituasjon og undre om det var et bra grep. Fordelen med det var å få i gang en tanke om språkbruk, da det i stor grad er ubevisst. En ulempe var at noen av informantene ble for fokusert på selve innholdet i klippene. Det hadde og vært interessant å se hvordan intervjusituasjonen, og resultatene, hadde blitt hvis jeg hadde blandet jenter og gutter i samme intervjugruppe.

I min oppgave har det vært interessant se på både interindividuell- og intraindividuell variasjon, og hvordan nektingsadverbet kan være meningsbærende. Gjennom mine funn kan man se tendenser til en type ung urban maskulinitet, som ønsker å beholde tradisjonelle dialekttrekk. mest interessante funnene fikk jeg gjennom å se nærmere på kjønnsvariabelen. Da jeg hadde et lavt informantomfang ville en mulig vei videre vært å utvidet informantutvalget, for deretter å sammenligne variabelen kjønn i et større omfang. Jeg har også sammenlignet variabelen alder opp mot hverandre, og da inkludert to aldersgrupper. Det hadde vært spennende å sett hvilke språkvalg en midtre aldersgruppe har. Vil informanter i 30-årene benytte *ikke* eller *ikkje*? Hvilke oppfatninger har de om Tromsø-dialekten i endring?

Referanseliste

- Bull, T. (1996). Tromsø bymål. I Jahr, E.H & Skare, O. (Red.). *Nordnorske dialekter* (s. 175-179). Oslo: Novus forlag.
- Bull, T. (2021). Kjønnå språk og språkbruk før og no. *Målbryting*, 2021(12), s. 1-24.
<https://doi.org/10.7557/17.5787>
- Fiva, M. A. (2016). «Æ snakke i alle fall ikke gammel tromsødialekt!» *En språkvitenskapelig masteravhandling om variantbruken av nektingsadverbet i tromsømålet*. (Masteroppgave). UiT Norges arktiske universitet, Tromsø
- Hanssen, E. (2010). *Dialekter i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hasund, I. (2006). *Ungdomsspråk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Heradstveit, R. (2018). *Språkendringer på Lista. En sosiolingvistisk studie i tilsynelatende tid*. (Masteroppgave) UiB, Universitet i Bergen, Bergen.
- Hårstad, S. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by: en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. (Doktorgradsavhandling). NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hårstad, S., Lohndal, T. & Mæhlum, B. (2017). *Innganger til språkvitenskap. Teori, metode og faghistorie*. Oslo: Cappelen Damm.
- Hårstad, S. & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen: Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hårstad, S., Mæhlum, B., & Ommeren, R. (2021). *Blikk for språk: Sosiokulturelle perspektiver på norsk språkvirkelighet* (1. utgave. ed.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Jahr, E.H. & Skare, O. (1996). Inndeling av tromsømål. I Jahr, E.H. & Skare, O. (Red). *Nordnorske dialekter* (s. 52-67). Oslo: Novus forlag.
- Jacobsen, A. S. (2015). «Vi ungdomma sir jo sånn /f/ i stedet for /ç/». *Ei sosiolingvistisk sammenligning av fonemutviklinga av /ç/ og /f/ i Tromsø og Trondheim*. (Masteroppgave). UiT Norges arktiske universitet, Tromsø
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg) (oversatt av Tone M. Anderssen og Johan Rygge). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kunnskapsdepartementet (2019). Læreplan i norsk (NOR01-06). Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020
- Lockertsen, M. (2020). «Æ kunne aldri i livet sagt ikkje!» *Ei språkvitenskapelig semesteroppgåve om variasjonen i nektingsadverbet blant ungdommar i Tromsø, og*

- bruken av ulike metoder i undersøkingar*. Upublisert semesteroppgave. Tromsø: Det humanistiske fakultet, UiT.
- Mæhlum, B. (2008) Normer. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U., & Sandøy, H. (Red). *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (2.utg., s. 89-103). Oslo: Cappelen Damm.
- Mæhlum, B. (2008) Språk og identitet. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U., & Sandøy, H. (Red). *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (2.utg., s. 105-126). Oslo: Cappelen Damm.
- Mæhlum, B. & Røynealand, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet: innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm.
- Nesse, A. & Sollid, H. (2010). Nordnorske bymål i et komparativt perspektiv. *Maal og Minne, 2010*, (1), s. 137-158. Oslo: Bymålslaget. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/296>
- Neteland, R. (2009). «vann og kan og mann» *En sosiolingvistisk studie av nn-variabelen og andre språktrekk blant ungdommer i Narvik*. (Masteroppgave). UiB, Universitet i Bergen, Bergen
- Neteland, R. (2020). Kvalitative intervju i norskfaglige oppgaver. I Neteland, R. & Aa, L. I (Red). *Master i norsk. Metodeboka 2* (s. 50-67). Oslo: Universitetsforlaget
- Norrby, C. Og Håkansson G. (2015). *Introduktion till sociolingvistikk*. Lund: Studentlitteratur.
- Norrby, C. & Nilsson, J. (2015). Enkät. I S. Boyd & S. Ericsson (Red). *Sociolingvistik i praktiken*. (s. 37–55). Lund: Studentlitteratur.
- Riis-Johansen, O. M. (2020). Samtaleanalyse som norskdidaktisk forskningsmetode. I Neteland, R. & Aa, L. I (Red). *Master i norsk. Metodeboka 2* (s. 90-113). Oslo: Universitetsforlaget.
- Rimestad, R. (2012). *Fiskere, forfattere og andre stereotyper: en undersøkelse av ungdommers holdninger til dialektene i Grenland og Tromsø*. UiT Norges arktiske universitet, Tromsø
- Røynealand, U. (2008). Språk og dialekt. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U., & Sandøy, H. (Red). *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (2.utg., s. 15-34). Oslo: Cappelen Damm.
- Sandøy, H. (2008). Språkendringer. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U., & Sandøy, H. (Red). *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (2.utg., s. 195-220). Oslo: Cappelen Damm.

- Sollid, H (2008). Autentisitet på nordnorsk. *Målbryting*, 2008 (9), s. 69-91.
<https://doi.org/10.7557/17.4798>
- Sollid, H. (2014). Hierarchical Dialect Encounters in Norway. *Acta Borealia*, 31(2), 111-130.
<http://dx.doi.org/10.1080/08003831.2014.967969>
- Statisk sentralbyrå. (2022). 06913: Befolkning og endringer, etter region, statistikkvariabel og år 1972-2022 [Datasett]. Henta 22.04.2022 fra
<https://www.ssb.no/statbank/table/06913/tableViewLayout1/>
- Statistisk sentralbyrå. (2021). Tettsteders befolkning og areal. Henta 03.05.22 fra
<https://www.ssb.no/befolkning/folketall/statistikk/tettsteders-befolkning-og-areal>
- Sætermo, M. & Sollid, H. (2021). Reported language attitudes among Norwegian speaking in-migrants in Tromsø. *Acta Borealia* 2021(38), s. 60-80.
<https://doi.org/10.1080/08003831.2021.1911209>
- Sætermo M.S. (2011). *n, l, t og d. En komparativ studie av palataler versus postalveolarer i Altadialekten*. (Materoppgave). UiT Norges arktiske universitetet, Tromsø

Vedlegg 1: Godkjennelse NSD

Vurdering

Referansenummer
965309

Prosjekttittel
Tromsødialekten i endring

Behandlingsansvarlig institusjon
UiT Norges Arktiske Universitet / Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning / Institutt for språk og kultur

Prosjektperiode
01.10.2021 - 01.08.2022

[Meldeskjema](#)

Dato	Type
23.11.2021	Standard

Kommentar

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 23.11.2021. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.08.2022.

LOVLIG GRUNNLAG FOR UTVALG 1

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema> Du

må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Olav Rosness, rådgiver.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til den yngre aldersgruppen

Vil du delta i forskningsprosjektet

Tromsødialekten i endring?

Formål

Dette er en forespørsel til deg om å delta i et mastergradsprosjekt på UiT Norges arktiske universitet som handler om dialekten i Tromsø. Prosjektet handler om forskjeller i hvordan eldre og yngre språkbrukere i Tromsø snakker. Hensikten er ikke å studere riktig eller feil språkbruk, men hvordan dialekten er og endrer seg.

Hva innebærer det for deg å delta?

I forskningsprosjektet ønsker jeg å bruke lydopptak av intervjuer for å få tilstrekkelig med informasjon om språkbruk. Jeg ønsker å låne deg og 2-3 medelever ca. 30 min på skolen til et gruppeintervju. Her skal vi snakke om fritidsinteresser, hvordan det er å være ungdom i Tromsø og språkbruk. Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det altså at jeg gjør et opptak av dette. Taleopptakene vil kun bli analysert av meg og min veileder, og analysene vil kun bli framstilt i en masteroppgave. Prosjektet er adskilt fra skolens undervisning, og har ingen betydning for vurdering i fag. Lærerne dine vil heller ikke få høre intervjusekvensen.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen om deg vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg og min veileder som vil ha tilgang til datamaterialet. Opptakene lagres hos UiT bak innloggingsmur. Det skal ikke være mulig å kjenne deg igjen i masteroppgaven da jeg vil bruke et oppdiktet navn i selve teksten. Prosjektet skal etter planen avsluttes i juli 2022 og etter dette skal ikke informasjonen brukes til noe annet. Etter dette vil datamaterialet bli slettet. Oppgaven blir publisert åpent på nett i det åpne vitenarkivet munin.no høsten 2022.

Det er frivillig å delta

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Du kan når som helst kontakte meg hvis du har noen spørsmål:

På oppdrag fra Tromsøs arktiske universitet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- UiT Norges arktiske universitet ved Marit Lockertsen. Tlf: [REDACTED] Mail: mlo080@uit.no eller veileder Åse Mette Johansen. Mail: ase.mette.johansen@uit.no
- Vårt personvernombud: Joakim Bakkevold, mail: personvernombud@uit.no, tlf: [REDACTED]

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Åse Mette Johansen

Marit Lockertsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Tromsødialekten i endring?* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju som det blir tatt et opptak av

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet (1. august 2022)

(Signert av deltaker, dato)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til den eldre aldersgruppen

Vil du delta i forskningsprosjektet

Tromsødialekten i endring?

Formål

Dette er en forespørsel til deg om å delta i et mastergradsprosjekt på UiT Norges arktiske universitet som handler om dialekten i Tromsø. Prosjektet handler om forskjeller i hvordan eldre og yngre språkbrukere i Tromsø snakker. Hensikten er ikke å studere riktig eller feil språkbruk, men hvordan dialekten er og endrer seg.

Hva innebærer det for deg å delta?

I forskningsprosjektet ønsker jeg å bruke lydopptak av intervjuer for å få tilstrekkelig med informasjon om språkbruk. Jeg ønsker å enten intervju deg alene, eller sammen med en annen hvis det faller seg naturlig. Intervjuet vil ta ca. 30 minutter. I intervjuet vil jeg stille deg spørsmål om hvordan det har vært å vokse opp i Tromsø, og om hvordan byen og talemålet i Tromsø har endret seg. Taleopptakene vil kun bli analysert av meg og min veileder, og analysene vil kun bli framstilt i en masteroppgave.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen om deg vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg og min veileder som vil ha tilgang til datamaterialet. Opptakene lagres hos UiT bak innloggingsmur. Det skal ikke være mulig å kjenne deg igjen i masteroppgaven da jeg vil bruke et oppdiktet navn i selve teksten. Prosjektet skal etter planen avsluttes i juli 2022 og etter dette skal ikke informasjonen brukes til noe annet. Etter dette vil datamaterialet bli slettet. Oppgaven blir publisert åpent på nett i det åpne vitenarkivet munin.no høsten 2022.

Det er frivillig å delta

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Du kan når som helst kontakte meg hvis du har noen spørsmål.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra UiT Norges arktiske universitet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Norges arktiske universitet ved Marit Lockertsen. Tlf: [REDACTED]. Mail: mlo080@uit.no eller veileder Åse Mette Johansen. Mail: ase.mette.johansen@uit.no
- Vårt personvernombud: Joakim Bakkevold, mail: personvernombud@uit.no, tlf: [REDACTED]

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

– NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personvertjenester@nsd.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Åse Mette Johansen

Marit Lockertsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Tromsødialekten i endring?* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju som det blir tatt et opptak av

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet (1. august 2022)

(Signert av deltaker, dato)

Vedlegg 4: Intervjuguide til den yngre aldersgruppen

Intervjuguide for videregående elever

Alias

Elevene skal spille Alias eller en variant av dette. Her skal hver elev forklare et ord som er skrevet på et kort til resten av laget med bruk av andre ord, som for eksempel synonyme og motsetninger. Hvis elevene ikke ønsker å lage ord selv bruker vi ord jeg har laget på forhånd:

- PlayStation, sjørøver, Asia, monopol, snømann, løvenes konge, vulkan, kalender

Generelle spørsmål

Til videregående elever: Kan dere fortelle litt om hvorfor dere går på denne skolen? Er dere vokst opp i denne delen av Tromsø?

- o Er foreldrene deres fra Tromsø?
- Case til elevene: du får besøk av en venn på din egen alder som ikke bor i Tromsø. Hvordan hadde en helg sett ut for dere? Hadde det vært noen forskjell på sommer/vinter?
- Hva gjør dere på fritiden?
- Hvordan har dere hatt undervisning under COVID-19?

Videoklipp:

Vise ett klipp fra NRK-serien *Lunsj* der pensjonistene og et klipp fra NRK-serien *Kamp* der en guttegjeng på 14-åringer er med. Dette for å vise hvordan ulike aldersgrupper snakker.

Spørsmål til klippene:

- Hvordan vil du beskrive måten de to gruppene pratet på? Var det noen store forskjeller/likheter?
 - o Slang de brukte
 - o Hvis informantene tar opp bruken av ikke/ikkje -> er det en av de man skal si i tromsødialekta?
- Hvilken dialekt var dette?

- Fins det ulike måter å snakke på i Tromsø?
 - o Snakker dere annerledes enn deres foreldre? Hvordan?
- Hva synes dere om tromsødialekta?

Spesifikke spørsmål:

- Sier dere ikke/ikkje?
- Hva tenker dere om at dette er under utvikling?
- Mener du dialekten i Tromsø forandrer seg? Hva tenker dere om dette?

Vedlegg 5: Intervjuguide til den eldre aldersgruppen

Intervjuguide for voksne

Generelle spørsmål:

- Hvor i Tromsø har du vokst opp? Kan du fortelle litt om dette?
- Hvilke fritidsaktiviteter hadde du i din barndom? Hva var en typisk "dag" i barndommen?
- Hva er ditt første barndomsminne?
- Hvordan mener du at Tromsø har endret seg de siste årene?

Videoklipp:

Vise ett klipp fra NRK-serien *Lunsj* der pensjonistene og et klipp fra NRK-serien *Kamp* der en guttegjeng på 14-åringer er med. Dette for å vise hvordan ulike aldersgrupper snakker.

Spørsmål:

- Hvordan vil du beskrive måten de to gruppene pratet på? Var det noen store forskjeller/likheter?
 - o Slang de brukte
 - o Hvis informantene tar opp bruken av ikke/ikkje -> er det en av de man skal si i tromsødialekta?
- Hvilken dialekt var dette?
- Fins det ulike måter å snakke på i Tromsø?
 - o Snakker dere annerledes enn deres barn? Hvordan?
- Hva synes dere om tromsødialekta?

Spesifikke spørsmål:

- Sier du/dere ikke/ikkje?
- Hva tenker dere om at dette er under utvikling?
- Mener du dialekten i Tromsø forandrer seg? Hva tenker du/dere om dette?

